

Fodor Imre

FODOR PÁL JAVASLATA AZ ERDÉLYI KÉRDÉS MEGOLDÁSÁRA

(Rövidített szöveg - összefoglaló)

1956 körül Erdélyben négy olyan javaslatot dolgoztak ki, mely az erdélyi kérdés megoldására (is) vonatkozott. Főleg ez volt a tárgya annak a négy, egymástól független csoport ellen lefolytatott politikai pernek, melyekben nagyon szigorú ítéleteket hoztak. Az egyik ilyen per fővádottja a csiksomlyói illetőségű Fodor Pál mérnök volt, akit 25 évi kényszermunkára ítélték. Társait tíz és tizenöt év közötti kényszermunkára illetve nehéz börtönre ítélték. A több mint 14 ezer oldalas peranyag szerint, mely sok valótlanságot is tartalmaz, Fodor Pált és társait azzal is vádolták, hogy államellenes felforgató csoportot szerveztek.

Fodor Pál javaslata a következő volt: a Trianonnal Romániához csatolt területet, fele-fele arányban (kétszer 51.500 négyzetkilométer) osszák meg Magyarország és Románia között úgy, hogy a határvonal észak-déli irányban húzódjon és hajtsanak végre lakosságcserét. A javaslat szerint Kelet-Erdély tartozzon Romániához és innen a magyarokat telepítsék át a nyugati részbe (Nyugat-Erdély, Partium, Bánság egy része), mely visszakerül Magyarországhoz és ahonnan a románokat telepítik Kelet-Erdélybe.

Fodor Pál már fiatalon, a huszas évektől kezdődően összejárta Erdélyt és adatokat gyűjtve tanulmányozta Erdély földrajzi, gazdasági, közlekedési, szociális valamint a nemzetiségi demográfiára és néprajzra, ásványkincsekre vonatkozó viszonyait. Arra a következtetésre jutott, hogy Erdély méltányos megosztása csak akkor lesz idótálló, ha abban nem lesznek éles földrajzi és demográfiai beakelődések. A második bécsi döntés után az Észak- és Dél-Erdélyben kialakult helyzet – minden előnye ellenére – sajnos az ő felfogását igazolta.

Miután Márton Áron püspök a börtönből kiszabadult, Fodor Pál 1955-ben és 1956-ban háromszor kereste őt fel Gyulafehérváron, vele egyeztetve tervét. Az 1956-os forradalom és szabadságharc hatására remélte, hogy a kialakuló viszonyok lehetővé teszik az erdélyi kérdés nemzetközi újratárgyalását. Javaslátát véglegesítette, mivel úgy gondolta, hogy az esetleges tárgyalásokra egy olyan tervet kell előkészíteni, mely mindkét fél számára méltányos lehet.

A történelem és a sokat változott demográfiai viszonyok természetesen megváltoztatták javaslatát. De tanulságos minden előbbi elgondolás, hiszen csak ezek ismeretében remélhetjük, hogy időszerű és kivitelezhető megoldásokat találunk, mint például az autonómia különböző változatai. És tanulságos az is, hogy

a legvadabb kommunista elnyomás idején is voltak olyanok, akik fel merték vállalni az erdélyi kérdést és megoldásokat kerestek Trianon orvoslására. Most pedig gyakorlatilag egy helyben topogunk.

Marosvásárhely – Budapest, 2008. augusztus 17-én.

A Trianonra vonatkozó szakirodalom főleg a történelmi előzményekkel, az úgynevezett béketárgyalások kulisszatitkaival és a diktátum következményeivel foglalkozik. Ez a téma a művészetekben, a szépirodalomban is többször jelentkezik. De nagyon fontos tudatosítani, hogy a többnemzetiségű Erdély kérdéseinek megoldására már 160 évvel ezelőtt is születtek javaslatok, Trianon után pedig több elvi és gyakorlati megoldást dolgoztak ki. Ezek többsége – fgyelembe véve a megváltozott demográfiai (nemzetiségi) és politikai helyzetet – ma már nem időszerű. De ahhoz, hogy jó megoldások szülessenek, föltétlenül ismerni kell az előzményeket az ajánlott megoldásokra vonatkozóan is.

Tanulságosak azok a javaslatok, elgondolások, melyek – bár lényegében már előbb megszülettek - Erdélyben az 1956-os forradalom és szabadságharc idején váltak valamilyen formában időszerűvé. Az 1956-os erdélyi perek közül négy pernek a tárgya az erdélyi kérdés vagy egyebek mellett az erdélyi kérdés is. Ez utóbbiak közé sorolhatók a Szoboszlai Aladár csoport és Sass Kálmán csoportjának sok személyre vonatkozó tragikus pereit. Gyakorlatilag kizárólagosan az erdélyi kérdés megoldására vonatkoznak Dr. Dobai István és csoportjának az ENSZ-memorándumra vonatkozó pere, valamint Fodor Pál és társainak pere.

Fodor Pál javaslata az erdélyi kérdés megoldására tömören a következő: lakosságcserevel egybekötött határkiigazítás úgy, hogy az új határ észak-déli irányban húzódjon, vagyis hogy Erdélyt ne északi és déli részre, hanem nyugati (Nyugat-Erdély, Partium, Nyugat-Bánság) és keleti részre osszák. A javasolt lakosságcsere során a nyugaton élő románokat keletre, a keleten élő magyarokat pedig nyugatra telepítik.

Természetesen a történelem és a hátrányunkra megváltozott demográfiai viszonyok, mint sok más javaslatot, a Fodor Pálét is, mára meghaladták, de a megoldás mindenképp tanulságos. Abból indult ki, hogy egy tartós (időtálló, fenntartható) történelmi megbékélésben Magyarország és Románia is érdekelt és egy olyan megoldást kell keresni, mely felfogása szerint méltányos mindkét fél számára. Fodor Pál már a huszas évek elején, mint egyetemi hallgató, elkezdte gyűjteni azokat az adatokat, melyek ehhez a javaslathoz vezettek. Nem csak az összes fellelhető demográfiai, gazdasági, néprajzi, földrajzi adatot rendszerezte, hanem minden évben hónapokat azzal töltött, hogy szerény anyagi körülmények között, saját pénzén Erdélyt járta és a lehetőségeket tanulmányozta. Szakmájából adódóan is jól értett a topográfiahoz, 1:25.000 léptékű, ú.n., katonai térképekkel dolgozott. Már akkor kialakult benne az a vélemény, hogy a mindkét fél számára méltányos és a következményeket tekintve is tartós megoldás olyan kell legyen, hogy ne létezzenek sem földrajzi, sem demográfiai éles beékelődések. Szerinte gazdaságilag is tartósan csak úgy fejlődhet a két országrész, ha a megfelelő földrajzi és közlekedési feltételek, valamint az altalaji kincsek

méltányos megosztása adottak. A második bécsi döntés után kialakult helyzet, minden érdeme ellenére, sajnos Fodor Pál érveit igazolta. Ő arról is meg volt győződve, hogy így Magyarország és Románia egymás mellett jó szomszédsgban élhetnek, ellentétben a jelenlegi kevert demográfiai helyzettel, mely feszültségeket szül.

Fodor Pál javaslatát egy szabályos kivitelezési tervben véglegesítette, 1956-ban, mely csak térképekből és táblázatokból állt és amelynek gyakorlatilag három része volt:

a) területi megosztás, fele-fele arányban, országonként 51.500 négyzetkilométer, úgy hogy a határ észak-dél irányban húzódjon, követve a helyi földrajzi és közlekedési természeti adottságokat,

b) lakosságcsere vonatkozó javaslat, lebontva helységekre, úgy hogy a nyugatról keletre áttelepített román és a keletről nyugatra áttelepített magyar lakosok, mindkét oldalon, a lehetőségekhez mérten, eredeti helyzetüknek megfelelő gazdasági, földrajzi (domborzati, vízrajzi), kulturális és szomszédsgai környezetbe kerüljenek,

c) a lakosságcsere ütemterve, gyakorlati lebonyolítása, költségei és tervezett időtartama (kb. nyolc év).

Sajnos ezekből csak egy milliméteres párra, ceruzával készített térkép vázlat maradt fent, melyet a házkutatás során találtak és foglaltak le, amikor Fodor Pált Csiksomlyón letartóztatták. Én határozottan emlékszem még egy színes tussal, aprólékosan kidolgozott térképre, valamint egy táblázatra, melyeket Fodor Pál Gyulafehérvárra vitt, ott bemutatta Márton Áron püspöknek és nála hagyta, amint ez a periratokból is kitűnik. Tófalvi Zoltán reméli, hogy az érsekségen elrejtett dokumentumok még előkerülhetnek, de az is lehet, hogy a Securitate tüntette el azokat.

Fodor Pál fiatal kora óta ismerte és tisztelte Márton Áront, aki becsülte Fodor Pál szakretelmét. Így magyarázhatóak gyulafehérvári látogatásai és egyeztetései. Meg volt győződve arról, hogy amennyiben Márton Áron püspöknek javaslatát bemutatja és, ha azt a legnagyobb tekintélyű erdélyi magyar egyházfő is jónak találja, akkor az egy olyan elképzelés, amelyet sokan elfogadnak, s akár nemzetközi fórumokon is meg lehet vitatni. A Szoboszlai csoport és a Dr. Dobai István csoport terveiből is mutattak be Márton Áronnak.

Miután Márton Áron kiszabadult a börtönből, Fodor Pál 1955 augusztusában látogatta meg Gyulafehérváron, ahol Márton Áron kényszerlakhelyét kijelölték. Aki akkor vagy később a gyulafehérvári püspöki palotába betette a lábát, annak minden további lépését követték. Már akkor voltak lehallgató készülékek Gyulafehérváron, ezt Domokos Pál-Péter is emlegeti. Ceruzarajzát megtalálták, úgyhogy a vallatások és a tárgyalások idején Fodor Pálnak nem volt mit lagadnia. Egyébként is, az erdélyi kérdésről kialakult véleményét még börtönévei után sem változtatta meg. Amikor a börtönből kiszabadult Vajdahunyadra ment, ahol az egyetemről kirugott fiai dolgoztak. Az ottani Securitaten sem volt hajlandó semmit aláírni.

1956-ban Fodor Pál még kétszer látogatta meg Márton Áront Gyulafehérváron, mivel remélte, hogy a magyarországi erjedés majd forradalom következtében a

nemzetközi helyzet lehetővé teszi az erdélyi kérdés tárgyalását. Úgy gondolta, hogy erre az esetre olyan javaslatot kell előkészíteni, mely kiinduló pontként mindkét fél számára elfogadható és méltányos. A 14.000 oldalnyi perirat szerint az egyeztetés során Márton Áron és Fodor Pál az erdélyi kérdés három lehetséges megoldásáról beszéltek. Az igazság az, hogy Fodor Pál, csak a szerinte reálisabb megoldással foglalkozott, vagyis lakosságcserevel egybekötött határkiigazítás, bár az ő javaslatának esélyei is szerények voltak. Ezt a változatot mutatta be és egyeztette Gyulafehérváron.

Idézet Fodor Pál kihallgatási jegyzőkönyvéből, a második látogatásra vonatkozóan, Tófalvi Zoltán fordításában:

...” Így megérkezve Gyulafehérvárra, Márton Áron püspöknek átadtam az általam készített vázlatot, válaszoltam a határvonalakra és lerögzített határpontokra vonatkozó kérdésekre, még egyszer elmagyaráztam, hogyan képezem el Erdély kérdésének lehetséges megoldását. Folytatásként beszéltem neki a Magyar Népköztársaságban lezajlott eseményekről, hogy talán most van lehetőség ennek a kérdésnek a megoldására.”

A 1957. július 22-i kihallgatási jegyzőkönyv szerint Fodor Pál a következőket mondja: „...Elmagyaráztam a püspöknek a térkép különböző vonalait, a régi és új határvonalat, a középső vonal Erdélyt két egyenlő részre osztja. Elmagyaráztam neki, hogy egy-egy rész 51.500 négyzetkilométer kiterjedésű lenne, az altalaj-kincseket, amennyire lehetséges, egyenlő módon osztanák el. A Zsil-völgye, Vajdahunyad tartomány, Romániának maradna, Resicabánya és Anina Magyarországhoz kerülne. A zalatnai bányákat Románia, a bihari bauxitlőhelyeket Magyarország kapná meg. Sóbányák maradnának Romániában és azon a területen is, amely Magyarországhoz kerülne. Márton Áron püspök megkérdezte: a földgáz teljes egészében Romániának hagynám? Erre én azt válaszoltam, hogy igen, mert másként nem lehet két egyenlő részre felosztani.... Az alul levő számítással kapcsolatosan elmagyaráztam a püspöknek, hogy én hogyan látom lehetségesnek a magyar és a román lakosság egyik helyről a másikra való átköltöztetését, vagyis az időtartamot, a szükséges szerelvények számát is feltüntettem ahhoz, hogy egy és egy negyed millió lakost át lehessen költöztetni.”

Márton Áron nem értett egyet azzal, hogy a javaslat szerint Székelyföld lakosságának egy részét is át kellene költöztetni. Ez a kérdés nyitva maradt. Fodor Pál is nagyon világosan látta ennek a hátrányait, de úgy gondolta, hogy a beékeledések megszüntetése és magyar-román tartós megbékélés érdekében ezt az áldozatot is vállalni lehet.

Fodor Pált azzal is vádolták, hogy egy államellenes, felforgató csoportot szervezett. Ebből csak annyi igaz, hogy elképzeléseinek egy részét elmondta néhány barátjának, jó ismerősének, azzal a reménnyel, hogy ha időszerűvé válik, ők is a javaslat mellé állnak. Ezt sem ő, sem vádlotttársai nem tagadták. Fodor Pált és négy társát a kolozsvári haditörvényszék Macskási Pál hadbíró és bírói testülete 1958. február 27-én ítélte el, közvetlenül azután, hogy a Kádár János vezette magyar párt- és kormányküldöttség nagy ünneplések közepette Romániába látogatott. Romániában az erdélyi kérdésre vonatkozó pereket előkészítették, de

az ítéletek kimondásával várták a magyar álláspontot. A magyarországi szigorú bírósági ítéletek és Kállai Gyula marosvásárhelyi nyilatkozata biztatták a románokat, hogy ők is ugyanolyan szigorral járjanak el. Így volt lehetséges, hogy a látogatás után több nagyon kemény ítéletet hoztak, nevezetesen Fodor Pál és társai perében a következőket:

1., A csíksomlyói illetőségű Fodor Pál mérnököt, aki 1903-ban Budapesten született, mint fővádlottat, 25 évi kényszermunkára ítélték.

2., Hajdu Géza, Leánder, ferencendi szerzetes pap, 1911-ben született Csikkarcfalván, tízévi szigorított fegyházbüntetést kapott - A teológia elvégzése után Münchenben folytatta tanulmányait. A negyvenes évek elején olyan fiatalon nevezték ki csíksomlyói ferencendi házfőnöknek, hogy, amikor Teleki Pál kihallgatásán fogadta, azt hitte róla, hogy a házfőnök titkára. Még a vallatói is elismerték szaktekintélyét. Szemére vetették, hogy a Horthy családot is meggyőzte: támogassák a templomok javítását. Dr. Jakab Antal püspök a temetésén azt mondta: „Lehullott Erdély egyik tündöklő csillaga.”

3., Szentmártoni Bálint, Odorik, ferencendi szerzetes pap, 1901-ben született az Arad megyei Szentmártonban. Máriaradnai ferences házfőnök és a temesvári egyházmegye titkos ordináriusa (püspökhelyettese) volt, mint kiváló lelkipásztor. Tizenöt évi fegyházbüntetésre ítélték.

4., Szőcs Ignác Izidor, ferencendi szerzetes pap, 1898-ban született Csíksomortánban, tordai lelkész volt. Szintén tizenöt év fegyházbüntetésre ítélték. Azzal vádolták, hogy, amikor Fodor Pál az eszternelki kolostorban járt, mint volt iskolatársával, először vele beszélt térképterveiről.

5., Csiha Kálmán református lelkész, aki 1929-ben születet Érsemjénben, tíz évi fegyházbüntetésre ítélték. Fodor Pál Aradon kereste fel, ahol Csiha Kálmán lelkipásztorként szolgált. Később, 1990 és 2000 között, az Erdélyi Református Egyházkerület püspöke volt. Tavaly hunyt el, kimagasló életművet hagyva hátra, különösen az egyházépítés, egyházi ingatlanok és intézmények, valamint - közsímsert szónokként - a pásztoráció terén.

A periratokban vádlottként szerepel még Mikó László, a negyvenes évek elején Maros-Torda vármegye főispánja, akit a Szoboszlai Aladár által vezetett csoportban ítélték el.

Mindannyian, a többi politikai fogollyal együtt, 1964-ben szabadultak. Sajnos, Fodor Pál, egy baleset következtében, már 1966-ban elhunyt.

Hálás vagyok, hogy erre az előadásra felkértek. Bár nem vagyok a téma szakembere, ismerem az előzményeket, sok más tanu mellett engem is kihallgattak, és jelen voltam a per mindkét szakaszán. Így a továbbiakban annak az óhajnak is eleget szeretnék tenni, hogy mint családtag, személyes hangvétellel, soroljak fel néhány előzményt és élményt:

Kászonyjakabfalvi László József ükapám azért került börtönbe, mivel 1849. április 14-én, mint bányanagy Vajdahunyadon fogadta Bem Józsefet, Petőfi Sándort és néhány vezérkari tisztet és hadi szállításokról is tárgyaltak. Fodor Ignác dédapámat, mint 1848/49-es honvédszázadost állították később hadbírószék elé. Édesapám, Fodor Pál, volt román és magyar katona, tartalékos tiszt, magyar utász századparancsnok a háborúban, amerikai, majd oroszországi ha-

difogoly, később pedig 1956-os politikai bebörtönözött. Amikor Oroszországból hazajött, akkor tudta meg, hogy kislánya (nővérem) meghalt, és, amikor a börtönből hazajött, akkor tudta meg, hogy felesége (édesanyám) már öt évvel azelőtt elhunyt.

- Édesapám azért született Budapesten, mivel anyai nagyapja, aki Csíksomlyón született, Budapesten élt, mint jogász egyetemi tanár és nagyanyám rövid időre oda ment szülni. Később édesapám Budapesten járt műegyetemre, mivel a szülei is odaköltöztek. Trianon után a román állampolgárságot választotta és hazaköltözött Csíksomlyóra.

- Édesapám minden történelmi és politikai témát már serdülő korunktól nyíltan megbeszélt velünk, vagyis ifj. Fodor Pál ikeröccsémmel és velem, mindaddig, amíg letartóztatták. Így természetesen tudtunk az erdélyi kérdéssel kapcsolatos tevékenységéről. Néhány évvel ezelőtt a perben elkobzott szülőházunk padlásán megtaláltuk azokat a térképeket, melyeket ötven évvel azelőtt, annak idején édesapánk irányításával, mint karcsú kamaszok az eresz feletti szűk helyre kuszva elrejtettünk, és, amelyeket sem a házkutatáskor, sem azután nem találtak meg.

- Amikor 1957. július 7-én édesapánkat letartóztatták és láttuk, hogy az általa rajzolt és a házkutatás során talált térképet milyen fontos dokumentumként kezelik, már gondoltuk, hogy nem csak „egyszerű kihallgatásra” viszik. Őcsém a kertben búcsúzóul azt mondta „Édesapám, mire a fák megnőnek” (lásd Wass Albert). Amikor hét évvel később kiszabadult, emlegette, hogy sokszor bátorította ez a biztatás.

- A politikai ítélettel teljes vagyonelkobzás is járt. Még azokat az ingóságokat is elkobozták, melyek bizonyítottan édesanyánk hozományát képezték. Az elkobzott szülőházunkból kilakoltattak és egy régi faház végében utaltak ki édesanyámnak villany és víz nélküli lakást, minket pedig Csikból kiutasítottak.

- Szüleinket a vádlottársak, különösen az akkor fiatal Csiha Kálmán - akit várandós felesége mellől hurcoltak el - sorsa aggasztotta. A sok megpólbáltatás következtében édesanyánk gyakorlatilag perenyi pontossággal, édesapánk letartóztatásának második évfordulóján elhunyt. Amikor Édesapám társai hazajöttek, azt mondták, hogy ők a börtönöveket küldetésként fogták fel és örvendtek, hogy másokat is bátoríthattak. Bálint Odorik Atya azt is mondta, hogy „közülünk a legjobbakat, valamilyen oknál fogva, előbb-utóbb bebörtönözték.”

- Opra Benedek, közismert brassói tanár és elítélt mondta, hogy a börtön nehéz volt, néhányan meginogtak, de „, apátokról tudnotok kell, hogy úgy jött ki onnan, ahogyan bement.” Lőrincz János ref. lelkész rabtársa írja édesapánkról: „Székely katolikus jó magyar volt, rokonszenves...” A ma Gyergyószárhegyen élő Ferencz Ervin Atya is, akit a Szoboszlai-perben életfogytiglani kényszermunkára ítélték többször is megbecsüléssel emlékezett meg Fodor Pálról.

- Ikeröccsém és engem a bukaresti műegyetemről kizártak. A vajdahunyadi hengerművekben dolgoztunk. 1964-ben, amikor a politikai foglyokat szabadlábra helyezték, megengedték, hogy tanulmányainkat befejezhessük.

- Bár nehezen, de elkobzott szülőházunkat visszaszereztük és a Csibész Alapítványnak - amelynek elnöke Gergely István esperes „tiszti” - adományoz-

tuk azzal a kikötéssel, hogy benne a négy erdélyi magyar egyház szellemében működő ifjúsági tanulmányi központot és szálláshelyet hozzon létre (Fodor Ház, Csíksomlyó).

Megmaradásunk szempontjából tanulságos minden előbbi elgondolás, hiszen csak ezek ismeretében remélhetjük, hogy időszerű és kivitelezhető megoldásokat találunk, mint például az autonómia különböző változatai. És tanulságos az is, hogy a legvadabb kommunista elnyomás idején is voltak olyanok, akik fel merték vállalni az erdélyi kérdést és megoldásokat kerestek Trianon orvoslására. Most pedig, a „nagy, globális” szabadságban, bár léteznek kezdeményezések, gyakorlatilag egy helyben topogunk.

Marosvásárhely - Budapest, 2008. augusztus 17 - én.

ÖNÉLETRAJZ

Alulírott Fodor Imre 1937. június 16-án születtem Csíksomlyón. Csíkszeredában érettségiztem. 1954-től a bukaresti műegyetemen voltam diák, ahonnan az ötödik évről kizártak, mivel édesapámat, Fodor Pált, mint az egyik 56-os erdélyi per fővádlottját, 25 évi kényszermunkára ítélték. A Vajdahunyadi Hengerművekben voltam munkás 1964-ig, amikor a politikai foglyokat szabadlábra helyezték és tanulmányaimat befejezhettem. Utána a Bukaresti Vízügy- és Villamosenergia-technikai Intézetben, majd a Marosvásárhelyi Vegyi Kombinátban dolgoztam. 1967 óta élek Marosvásárhelyen. Nős vagyok, két fiunk, négy unokánk van.

1992 és 1996 között Maros megyei önkormányzati tanácsos, majd 2000-ig Marosvásárhely polgármestere, 2000 és 2004 között pedig alpolgármestere voltam.

2007-ben és 2008-ban a Székely Nemzeti Tanács elnöki tisztségét töltöttem be, most pedig alelnöke vagyok. Négy közhasznú társaság és nemkormányzati szervezet vezetésében tevékenykedem. Tanulmányokat írtam az autonómiáról, a kétnyelvűségről, Székelyföld iparáról és a székelyek hozzájárulásáról a műszaki fejlődéshez.

Marosvásárhely, 2008. július 21-én

Fodor Imre

Dobai István

„BOLDOGOK A BÉKESSÉGRE IGYEKEZŐK”

Az erdélyi ENSZ-per

„Mióta az első magyar király hagyományként örökíté utódaira szent tévedését: „Unius linguae uniusque moris regnum imbecille et fragile est”, a magyar állam egyik életkérdése, megfejtés helyett, kímélettel utaltatott tova... [Azonban/ jöhet idő, midőn egyszer meg kell hódítanunk e hont e fölosztás eszméinek hadjárata ellen. E küzdelemtől nem riadunk vissza, mert igazságunk érzetében erősek vagyunk, – tehát méltányosak.”

Száz esztendeje hangzottak el ezek a szavak a magyar országgyűlésen, és a magyarságnak ez az életkérdése még mindig megoldatlan. Mikor a Trianoni Békeszerződés szétzúzta a magyarság történelmi-politikai keretét, a magyar államot, a nyomasztó szükség nem engedte a kérdés további odázását. Bebizonyosodott, hogy a nemzetiségi kérdés megoldatlansága az egész nemzet életét veszélyezteti, és bebizonyosodott az is, hogy elfogadhatóan – számunkra és szomszédaink számára elfogadhatóan – csak a magyarság oldhatja meg a kérdést. Meggyőződve erről nemzetünk akkori vezetői – talán nem egészen helyesen, de mindenképpen menthetően – féltettek minden más súlyos feladatot, és teljes erőnket, maradék erőnket ennek az egynek a megoldására fordították. Tartozunk az igazság eszméjének annak a megállapításával, hogy ez a törekvés nem egy vékony felső réteg ködösítő kísérlete volt, hanem az egész magyarság céltudatos mozgalma volt. Hogy ez az ún. revizionizmus nem volt imperialista jellegű, hogy nem volt támadó szándékú, hanem egy egész nemzet békés, tiszta törekvése a legegységesebb életigényeinek érvényesítésére. Tagadhatatlan sikerei voltak ennek a mozgalomnak, melyek jelentősek voltak még így rövid tartamukban is. Utolsó kísérlete volt ez a magyar nemzetnek egy ezerévesnek mondott örökség megmentésére, és nem rajta múlt, hogy ez nem sikerült.

Azonban, ha ez sikerült volna, sem oldotta volna meg a nemzetiségi kérdést, mert nem is célozta azt. Tétéle a következő volt: Magyarország nemzetiségi politikája helytelen volt, és ezért területét felosztották, kétségbeesítő helyzetbe sodorván ezzel a magyar nemzetet. Ha visszaszerezzük az elcsatolt területeket, megjavítjuk nemzetiségi politikánkat, minden jó lesz.

Bármennyire is tiszteletreméltó volt a teljes nemzeti erőtartalék mozgósítása a cél érdekében, és bármennyire is helyes volt az a bölcs mérséklet, hogy csak magyar többségű területeket csatoltak vissza, a második világháború végén meg kellett győződnünk arról, hogy ilyen tüneti kezeléssel a kérdés nem oldható meg. Ugyanis a területi elcsatolások elsősorban a régi Magyarország nemzetiségi álla-

potából következtek és csak másodsorban a helytelen nemzetiségi politikából, vagy a kedvezőtlen nemzetközi helyzetből. Ezt az állapotot pedig az jellemzi, hogy a nemzetiségek a magyarokkal és egymással keverten élnek. Világos, hogy ha ez a kevertség nem lett volna, nem lehetett volna – a népek önrendelkezési jogára hivatkozva – idegen uralom alá kényszeríteni a magyarság egynegyedét, kilátástalan gazdasági és politikai helyzetbe szorítva az egész magyarságot.

A második világháború után természetes volt a nép idegenkedése annak a kérdésnek a felvetésétől, melyre – szerinte – egyszer már ráfizetett. Persze, az orosz-vazallus kormányzat kiaknáta ezt a helyzetet, és minden erejével igyekezett a „szomszédokkal való jó viszony”, „a béke”, „a trianoni ország tehermentesítése” stb. jelszavakkal elterelni a közvélemény figyelmét arról, hogy a szomszédokkal való jó viszony még csak nem is látszat, míg ennyire súlyos egymásközi kérdések megoldatlanok, hogy ez a feszültség a lehető legnagyobb mértékben teszi bizonytalanná a békét és a biztonságot, és, hogy Magyarország a teljes nyersanyaghiány miatt állandóan a gazdasági csőd szélén áll. 1956. őszén kiderült, hogy – a maguk szempontjából – igazuk volt az oroszoknak, amikor a Duna-völgyi népek közül a magyarság gyengítésére törekedtek elsősorban, és kiderült az is, hogy szomszédaink gyűlöletét csak fokozza az, hogy lemondunk az elcsatolt területekről, mert – józanul – nem hisznek ennek őszinteségében. És ez a gyűlölet juttatta őket többek között ahhoz, hogy függetlenségünk kivívása elé gáncsot vessenek.

A nemzetiségi kérdést tehát meg kell oldani, mert a legnagyobb mértékben veszélyeztetni jövönket. Ebben a megoldásban pedig – függetlenül pillanatnyi nemzetközi helyzetünkől – legyünk határozottak, de méltányosak. Nem mondhatunk le a jövönket biztosító megoldásról, de ne kívánjuk szomszédainktól sem, hogy lemondjanak.

Mi, erdélyi magyarok, mint a legközelebbi érdekeltek vetjük fel most a kérdést az ország idegen uralom alá kényszerített magyar nevében. A magyar nemzet része vagyunk, és ezt a kérdést is az összmagyarság szempontjából nézzük. Közvetlen érdekeltségünk – hisszük nem megy tárgyilagosságunk rovására, hanem még fokozza azt azzal, hogy közelről látjuk a helyzetet, és azzal, hogy mi viseljük elsősorban a következmények kockázatát.

Magyarország a magyaroké: a világon élő összes magyaré. Ezen az egyen kívül sehol sincs hazánk a földön. Ez így volt évszázadok alatt a múltban, így van – minden ellenséges nyomás ellenére – a jelenben, és bizonyosan így lesz a jövőben, míg csak magyar él. Mindig kötelezőnek éreztük magunk számára is ezt, ami az otthoni magyarokat kötelezte, és soha nem vártuk máshonnan jogaink biztosítását sem – ha minden tőlünk telhetőt meg is tettünk – csak Magyarországtól. Csak egyetlen magyar nemzet van és csak egyetlen Magyarország. Mi ugyanúgy mindent meg akarunk tenni hazánk boldogulásáért, mint az otthoniak és elvárjuk, hogy Magyarország kormánya is mindent megtegyen az összmagyarság érdekében. Ezért terjesztjük Magyarország kormánya elé az erdélyi kérdés megoldása tárgyában ezt a javaslatot.

A.

I. A Trianoni Szerződés felosztotta Magyarországot.

A népek önrendelkezési jogára hivatkozva számol fel egy olyan államot, amelyben az 54,5% magyarral szemben 45,5% egyéb nemzetiség élt. Északi részét – melyen 48,2% szlovák mellett 51,8% egyéb nemzetiség volt – Csehszlovákiához, keleti részét, melyen 53,8% román és 46,2% egyéb nemzetiség élt, Romániához, és déli részét, melyen 31,4% szerb-horvát és 68,6% egyéb nemzetiség lakott, Jugoszláviához csatolta. Az így keletkezett Csehszlovákiában a csehek és szlovákok 58,7%-os, Romániában a románok 66,7%-os, Jugoszláviában a szerbek, horvátok, szlovének 74,5%-os és Magyarországon a magyarok 88,4%-os arányt értek el új és régi nemzetiségekkel szemben. A Trianon előtti Magyarország 8.319.906 nemzetiségi lakosa helyett 6.170.366 maradt vagy lett ugyanazon a területen. Tehát elcsatoltak Magyarországtól 3.319.579 magyart, hogy a nemzetiségek számát 2.149.540-nel csökkentsék. Magyarország, Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia együttesen 49.208.387 lakosából 30,2%: 14.859.555 lélek nemzetiségi sorsban maradt, vagy abba került.

Nyilvánvaló tehát, hogy az eredmény egyáltalán nem állott arányban a kétségkívül mindenki számára nagy megrázkódtatásokkal és még nagyobb áldozatokkal járó átrendezés méreteivel, ha az átrendezés későbbi negatív hatásai nagyságától el is tekintünk.

Ha Magyarország utódállamai népességének számát külön-külön a megfelelő nemzet létszámával vetjük egybe akképpen, hogy a megfelelő nemzetek létszámát százal tesszük egyenlővé, a csehek és szlovákok esetében 165-öt, a románok esetében 148-at, a jugoszlávok esetében 132-öt, mindhároméban együttesen 148-at kapunk, míg ugyanaz a mutatószám a magyarság és országa lakói viszonyában csak 74. Ez azt jelenti, hogy a trianoni terület-rendeziés az egyik félnek 48%-kal többet, a másiknak – a magyarságnak – viszont 26%-kal kevesebb lakosú területet szabott a méltányosnál.

Történelmi alapjai nem voltak ennek a rendezésnek, és csak egy pillantás Közép-Európa térképére, és megállapíthatjuk, hogy földrajzi okok sem készítették a trianoni rendezőket erre a magyarsággal szembeni méltánytalanságra.

A területrendezéssel a Trianoni Szerződés új alapokra fektette a Kárpát-medence népeinek gazdaságát is.

A Trianon előtti Magyarország agrárállam volt, és pedig lehetőségeihez képest eléggé elmaradott agrárállam. Mezőgazdasága azonban kiegyensúlyozott volt, mivel egészséges arányban oszlott művelési ágakra, és széles domborzati és éghajlati alapjai voltak. A szükséges belterjesedés lehetőségei megvoltak: először körül a Peremvidéken, aztán – nagyobb vízszabályozási munkák elvégzése után – az Alföldön. A Trianoni Szerződés egyrészt még elmaradottabb mezőgazdasági államokat szabott – mint Románia és Jugoszlávia –, másrészt a

fejlődés lehetőségei elé vetett gátat Csehszlovákiában, és főként a trianoni Magyarországon, a Peremvidék kettészékelésével és folyók felső szakaszainak az alsóktól való elválasztásával. Ezekhez járultak még a rosszul értelmezett nemzetiségi szempontok szerint végrehajtott földreformok, úgy, hogy az egyensúly mindenik utódállam mezőgazdaságában megingott: a művelési ágak, domborzati és éghajlati adottságok egyoldaliakká lettek. Míg a Romániához csatolt terület – nagy méreteinél fogva is – eléggé kiegyensúlyozott (korántsem annyira, mint a felosztott Magyarország), addig Csehszlovákiának jutott a hajdani ország legterméketlenebb, Jugoszláviának pedig – egész Európa – legtermékenyebb területe, Magyarország jórészt az Alföld sztyeppéjére szorult nagy mezőgazdasági emberanyaggal és csaknem semmi belterjesedési lehetőséggel. – Nyilvánvaló, hogy a Trianoni Szerződés minden érdekelt nemzet mezőgazdaságának többet ártott, mint használt.

Megállapíthatjuk, habár erre statisztikai adatok nincsenek, hogy a Trianon előtt a magyarság arányszámánál nagyobb mértékben részesült az ipari nyersanyagokból, bizonyosan a nemzetiségek kárára. A Trianoni Szerződés – az új terület lakosságának a számát nézve – 26,7%-kal kevesebb fát, 24,3%-kal kevesebb vasércet mért Magyarországnak a méltányosnál, sóból, nemes- és színesfém-ből pedig semmit. Ha ezekhez még hozzászámítjuk az akkor még nem eléggé értékelték fontosabbját, a földgázt, vízenergiát, urániumot, építőipari nyersanyagokat, gyógyvizeket, akkor képet alkothatunk egy – mezőgazdaságában megingott, és ezért – túlzott iparosodásra kényszerített ország gazdasági erejéről. Ha a terület-átrendezéssel az ipari népesség addigi arányában változást okoztak volna, vagy, ha a magyarok kisebb mértékben foglalkoztak volna iparral, mint a nemzetiségek, lenne magyarázat a nyersanyagok ilyen elosztására, de az ipari lakosság a trianoni Magyarországon kerek 10%-kal felülmúlja az általunk fentebb alapul vett általános arányszámot is. Hogy pedig a nemzetiségi vidékeken éppen a magyarság képviselte az iparosságot, az közismert. Tegyük még ezekhez azt is, hogy mindezek mellett Magyarországnak még jóvátételt is kellett fizetnie, és tiszta képet kapunk arról, hogy hogyan értelmezték Trianonban a népek önrendelkezési jogát gazdasági viszonylatban.

Kulturális téren a magyarság nemzetiségekkel szembeni fölénye szembeszökő volt a Trianoni Szerződés előtt. A gazdag nemzeti hagyományok, a régi és új intézmények, az írástudatlanok aránylag alacsony számának kialakításában kétségtelen szerepe volt annak, hogy az állam elsősorban az övé volt. Abban azonban, hogy gyönyörű irodalma, európai színvonalú zenéje és képzőművészete, korszerű tudománya és nagy hírű sportja volt, már kevés része volt az államnak. Kitűnik az abból is, hogy az utódállamok minden társadalmi, gazdasági, és kényszereszköz mozgósítása ellenére sem voltak képesek még lépést tartani sem e téren a magyarsággal mind a mai napig.

Igaz, hogy Trianon előtt az állam kevés iskolát létesített a nemzetiségek számára, de még ez is összehasonlíthatatlanul több volt, mint amennyit Trianonban

a meglévőkből meghagytak a nemzetiségé lett magyaroknak. Az is tagadhatatlan, hogy a Trianon előtti magyarság keveset tett például egy olyan elmaradott vidék kulturális felemelésére, mint Kárpátalja, de ebben a vonatkozásban a trianoni utódok sem sokat tettek: Kárpátalját a csehek ugyanúgy elhanyagolták tovább is, a románok pedig – saját tízmilliónyi analfabétájukat nem nézve – a nemzetiségi vidékeken folytattak sovinszta kultúrpolitikát, ahol különben a legmagasabb volt a műveltségi színvonal.

Valószínű, hogy a Trianon előtti Magyarországon nem nézték jó szemmel, ha a nemzetiségek határokön kívüli kultúrközpontok felé fordultak, de mi volt ez ahhoz a minden eszközzel erőszakolt elszigeteléshez, amellyel az utódállamok akarták volna új határaik közé szorítani az embereknek még a gondolatait is? Lehet, hogy Trianon előtt nem mozdították elő a nemzetiségek érintkezését határokön kívüli testvéreikkel, de mégsem ismerték azt az utlével-tílalmat, amellyel Trianon után módjában lett megismerkedni Közép-Európa népeinek. Trianon előtt elhanyagolták a nemzetiségek hagyományainak ápolását, Trianon után jó eset volt, ha csak tiltották azt, és nem kényszerítették a nemzetiségeket árulásra történelmük, nyelvük, irodalmuk, vallásuk ellen.

Ennyi után is nyugodtan megállapíthatjuk, hogy a trianoni átrendezés által a nemzeti kultúrák kialakítására teremtett új lehetőségek összehasonlíthatatlanul kevesebbet értek, mint amennyit az általa megszüntetett kulturális béke és együttműködés jelentett.

A Trianon előtti Magyarország nemzetiségi politikája időszerűtlen volt, és nem nyújtott intézményes biztonságot a nemzetiségeknek nemzeti életük zavartalan folytatására. A trianoni átrendezők nem bízták továbbra is a Kárpát-medence népeinek irányítását az ezer éve uralkodó magyarokra, mert nem lehettek bizonyosak afelől, hogy nem tartják tovább is alárendelt állapotban ezeket a népeket. Viszont remélhették azt, hogy az évszázados szolgálókat viselt népek türelme-sebb urai lesznek nemzetiségeiknek.

Mint ahogyan ésszerűen várható is volt, a régi szolgák uralma betetőzte a méltánytalanságok amúgy is nagy gúláját. Az új nemzetiségi törvényeket – amellet, hogy kevésbé biztosították a kisebbségek szabad fejlődését, mint a sokat öcsárolt 1868-as magyar nemzetiségi törvény – csak a trianoni Magyarország vette komolyan, az utódállamok kisebbségei állandó panaszosai lettek a Nemzetek Szövetségének. És nem nemzeti, gazdasági, kulturális szabad szervezkedésük és intézményeik hiányát panaszolták, vagy ezek állami méltányos támogatását kérték, és nem az állandósult mindenféle zaklatást kifogásolták, hanem csupán anyanyelvük szabad használatát, és iskoláiknak – nem támogatást – működési engedélyt kértek. Nem a részrehajló földreform törvények, nem a mesterséges telepítések, nem a hittagadás erőszakolása és nem a közszolgálatból való kiszorítás voltak elsőrendű sérelmeik, hanem csupán olyan jogok tiszteletben tartását kérték, melyek minden afrikai őserdőlakót megilletnek. Mindezt a huszadik században, Európa közepén.

A Trianoni Szerződés legsúlyosabb hibája pedig az volt, hogy az addig felsorolt fájdalmas és erőszakos eszközök alkalmazásával sem oldotta meg a nemzetiségi kérdést. De elmérgesítette.

Mint fentebb láttuk, a baj fő oka a különböző nemzetiségek kevertségében van. Amíg ezek az egymással kevert nemzetek békében élhettek egymás mellett és között, nagy általában meg is tették. Ha a kérdés megoldatlanul is meredezett, a különböző nemzetiségekhez tartozó egyének személyes jó viszonyban élhettek, gazdasági és társadalmi téren együtt is működhettek.

A Trianoni Szerződés súlyos méltánytalansága azonban elvágott minden szálát, mely a különböző együtt élő nemzetek tagjait összekötötték, vagy összekötötték. Ha maga a súlyos nemzeti veszteség még nem is mindenkit, de a megalázó megkülönböztetések, a soha nem szűnő zaklatások és az egyre szaporodó sérelmek bizalmatlanná és gyanakvóvá, következőképpen magába zárkózottá tette a magyarságot. De ha a magyarság túl is tudta volna tenni magát ezen az ösztönös védekezési módon, akkor sem szűnt volna meg ez az elszigetelődés. A nyertes nemzetek bizonytalannak érezték nyereségüket, mert érezték méltánytalanságát. A magyarság volt az, aki veszélyeztetette nyertes állapotukat és ezért természetesen – néha nem is tudatosan – szervezkedtek a magyarok ellen. Így íratlan – de általános – szabállyá lett a Kárpát-medencében, hogy mindenki ott és úgy ártson minden magyarnak, ahol, és ahogy tud. Néha az ezzel szembeni magyar védekezés is ellentámadásba megy át, és ezzel tovább fokozódik és mélyül ez a mindenki harca mindenki ellen. Ezen nem fékez sem a liberalizmus, sem a szocializmus. Ott dül ez a harc mindenütt: munkahelyen, hivatalban, intézményben, iskolában, bíróságon, kórházban, mezőn, boltban, sportpályán, hadseregben, egyházban, vendéglőben, szakszervezetben. Mindenütt gyűlölet, áskálódás vagy háborúság. Az ember már szinte nem is ember, hanem csak magyar vagy román, vagy egyéb. Ha összekerülnek az egy nemzetbeliek Prágától Bukarestig, a tizedik mondatban már rátérnek erre az együttélésre és a tizenötödik mondat már egy újabb haditerv-javaslat.

Mondják, hogy ezt az értetlenséget és gyűlöletet mesterségesen szítják egyes csoportok vagy osztályok, ha igaz. Ez éppen úgy következik ebből az áldatlan nemzetiségi állapotból a már bekövetkezett történelmi események folyamán, mint az oxigén és hidrogén keverékéből a robbanás. Sőt, a felső oltás, simítás, békítés és szépítés még csak fokozza és mélyíti ezt az egyén és egyén, család és család, falu és falu, nép és nép közötti, vérbosszúként egyre fokozódó harcot. Az újszülött erre születik – már nevének kezdődik a vita –, ebben serdül, ebben él, ha tud, mint ember, és ebbe hal bele. Még temetője felett is vita folyik.

Ez a semmi megoldást nem ígérő küzdelem közben felemészti minden résztvevő java erejét és tehetségét, lefékezi szorgalmát, megrontja jellemét és erkölcsi értékét. Közben a világ halad és mi itt a Kárpát-medencében időnket és erőnket arra pazaroljuk, hogy csendőrei vagy ellenállói vagyunk egymásnak, hogy drága

szövetségeseiket szerezzünk egymás ellen, közben a legégetőbb tennivalókat is elhalasztjuk, nehogy az ellenfélnek okozzuk vele hasznos és előnyt. Ha az egyik fél józanságából vagy kényszerből lanyhítja a harc lendületét, a másik ezt gyengeségnek veszi, és csak fokozza iramát, és az együttélési küzdelem egyre mélyül, terebélyesedik és tart halálig.

Mivel a Trianoni Szerződés következtében a mi helyzetünk a leghátrányosabb, a mi hazánk alkalmas a legkevésbé arra, hogy otthonunk legyen, az együttélési harc a mi életünket veszélyezteteti elsősorban. Mi kell tehát a megoldást kezdeményezzük, és szorgalmazzuk. És, ha határozottságunk mellett méltányosak is leszünk, minden bizonnyal meg is találjuk a mindenki számára elfogadható megoldást.

II. Az általánosság után Erdély kérdését részletesebben is kell vizsgálnunk:

A Trianoni Szerződésben Magyarországtól Romániához csatolt 103.093 km², a trianoni Magyarországnál kb. két vármegyényivel nagyobb területen az 1911-es népszámláláskor 5.257.467 lakos volt. Ebből 53,8%: 2.829.454 román, 31,6%: 1.661.805 magyar, és 14,6%: 766.208 egyéb (benne 10,8%: 564.789 német) nemzetiségű volt. Bizonyos, hogy ez az arány azóta a románok javára némi változást szenvedett, de ez nem lehet nagyobb 5%-nál, úgy, hogy még mindig ezek az adatok szolgálhatnak leginkább kiindulásul.

A magyarok egyharmada túlnyomó többséget alkot a Székelyföldön, másik harmada viszonylagos többséget a Peremvidék határ menti sávján, a harmadik harmad pedig szétszórtan él a többi – az egész terület kb. háromnegyed részét kitevő – területen, ahol a románok élnek – a magyarokhoz viszonyítva hatszoros – többségben.

A Szigethegység Erdélyt két földrajzi és éghajlati részre: a Peremvidékre – és az Erdélyi-medencére osztja, ezért Erdély mezőgazdasága sem mutat egységes képet. Az Erdős-Kárpátoktól az Al-Dunáig húzódó Peremvidék – az Alföld természetes szegélyét képezvén – átmenetet jelent síkság és a hegyvidék között. Változatos domborzata és éghajlata, gazdag vízrendszere alkalmassá teszi a legmagasabb rendű mezőgazdaság művelésére. Mezőgazdasági szempontból ez Erdély legelőrehaladottabb része. Szántóföldjei – kivált déli felén – kiválóak. A széle dombvidék, szőlő- és gyümölcsstermelésre, a hegyvidék pedig legelő és erdőgazdaságra alkalmas. Állattenyésztése eléggé fejlett, bár lehetőségei egyáltalán nincsenek kimerítve.

Az Erdélyi-medencének csak egy része: a Maros és Olt középvídeke jelentős mezőgazdasági szempontból. Ez a rész, különösen a Küküllő vidéke, a Peremvidékekkel is felveszi a versenyt, különösen gyümölcs, szőlő és takarmány termelésében. A medence többi része – különösen a Székelyföld – mezőgazdaságilag csak óriási beruházásokkal fejleszthető. Állattenyésztése már nagyobb lehetőségeket

kínál, de ezen a téren is nagyon sok a teendő. A Székelyföld erdőgazdasága most is jelentős, és könnyen fejleszthető.

Bányászati szempontból – a medence északi részét, a Mezőségeit kivéve – egész Erdély fontos, de Hunyad és Bánát vasa és szene, Bihar bauxitja, urániuma és aszfaltja, Szatmár nemes- és színesfémje, Máramaros és a Székelyföld sója, valamint Közép-Erdély földgáza gazdaggá tehetné az egész országot.

Erdély ipara – bár az utolsó évtizedekben sokat fejlődött –, lehetőségeihez viszonyítva még mindig nagyon elmaradott. Komoly lehetőségek nyílnak a kohászat, vas- és fémipar, faipar, vegyipar, műanyagipar, építőanyag-ipar, valamint a különböző könnyűipari ágak fejlesztésére. A mezőgazdaság fejlesztésével lehetőség nyílik majd az élelmiszeripar fejlesztésére is. Nagyon fontos, és bármilyen egészséges gazdasági rendben fontos és jelentős marad az erdélyi kisipar.

Erdély kereskedelme vérszegény. Még a Peremvidéken, ahol gazdagabb és igényesebb a lakosság és vasútja és közútja a közlekedést egyáltalán lehetővé teszi, van kereskedelem. De az Erdélyi-medence szegény és igénytelen népe megél európai értelemben vett kereskedelem nélkül is. Így Erdély nagy múltú polgársága jóformán csak a saját szükségletére kereskedik. Természetesen az általános életszínvonal-emelés – elfogadható vasút- és úthálózat kiépítése –, és az alkalmas jogi szabályozás meghoznák az erdélyi kereskedelem fellendülését. Erre pedig olyan szüksége van Erdély gazdasági életének, mint a szervezetnek az egészséges vérkeringésre.

A felsorolt sok fejlődési lehetőség és feltételes mód egyben jelzi Erdély gazdaságának tragikus helyzetét: a mostani pangást. A Trianoni Szerződés olyan gazdasági vérereket vágott el, melynek hiánya még a legtudatosabb gazdaságfejlesztési politika mellett is nehézséget okozna. Azonban ilyen gazdaságpolitikáról a Trianon utáni Erdélyben nem lehet beszélni sem. A balkáni népek általában, de a románok különösen idegenkednek a közületi beruházásoktól, közmunkáktól, de egyáltalán attól, hogy az államot ne csak egyéni meggazdagodási lehetőségnek tekintsék. A román politika elhanyagolta a régi román területek fejlesztését is, Erdélyét pedig egyenesen gáncsolta. Talán nem tévedünk, ha az erdélyi együttélési küzdelem egyik alapját, a gazdasági harcot, a román államnak erre az Ázsia-módszerű gazdaságpolitikájára vezetjük vissza. Mert gazdasági téren talán a legelkeseredettebb ez az együttélési harc, pedig éppen ott a legkevésbé indokolható, ezért jelent Erdély gazdasága egyelőre csak nagy lehetőségeket.

Erdély kulturális öröksége nagyon gazdag. Magáévá tette Erdély mindig Európa és Magyarország eszméit, nem egyszer, és nem kevés ideig, zászlóvivője is volt Magyarországnak, sőt Európának is. A lelkiismereti szabadság első elfogadói és elismerői voltak eleink. Ezen a területen született a magyar és román irodalom. Évszázadokon keresztül innen kerültek ki az egész magyarság és az egész román-ság szellemi és politikai vezetői. Intézményeit mintául vették a szomszédos nemzetek, mert bizonyosan mintául is vehették.

A Trianoni Szerződés kettős – látszólag egymásnak ellentmondó – hatást váltott ki Erdély magyar kulturális életében: anyagszegényedést és eszmei gazdagodást. Anyagiilag nemcsak az állam támogatását vagy jóindulatát vesztette el az erdélyi magyar művelődés, hanem az állam elismerését is. Ez persze az intézmények egész sorának felszámolását, a megmaradóknak pedig megterhelését jelentette. Sok nyomorúságnak és sok panasznak lett ez a forrása. Másrészt eszmei gazdagodást hozott Trianon: itt is érvényesült az a szabály, hogy ha egy nép kiszorul a politikai és gazdasági életből, kulturális téren kárpótolja magát. Politikus, katona jogász, gazdasz, hivatalnok és vállalkozó hajlamú emberek kerülnek a szépirodalomba és tudományokba, és kiszélesítik, elmélyítik, és élettellel telítik az irodalmat. Ez következett be Trianon után az erdélyi magyar irodalomban. Hozzá a megmaradt intézmények is megtisztultak. Az egyházak, gazdasági és művelődési egyesületek, iskolák és a sajtó új tartalmat és új célt kaptak. A magyarság leszorított életet élt a trianoni országban is, és ez – a fenti szabálynak megfelelően – kétségkívül hozzájárult a szellemi élet megújulásához. Megszületett a népi mozgalom. És nem véletlen az, hogy éppen az erdélyi írók megjelenése fordította győzelemre a mozgalom valószínű vereségét, mint ahogyan nem volt véletlen az sem, hogy a legnagyobb példányszámú magyar újság Erdélyben az erdélyi magyar előfizetők számára jelent meg, és hogy Erdélyben jelent meg az első magyar népdalgyűjtemény. Természetes, hogy ezek nyomán megkezdődött az erdélyi magyar társadalom erkölcsi tisztulása egy szélsőségeket elvető, embe-ribb, hívőbb, megértőbb társadalom felé.

A románoknál e folyamat fordítottja játszódott le: gazdagodás anyagiilag – tagadhatatlan, hogy ez nagyon rájuk fért –, és továbbszegényedés eszmeileg. Híg és tartalmatlan intézmények sora születik egyfelől, másfelől a kulturális élet minden épkéz láb embere felcsap politikusnak, jogásznak, katonának, hivatalnoknak, gazdasz, és vállalkozónak. Az ezután következő természetes eredménytelenség és sikertelenség – úgy a kulturális, mint a politikai és a gazdasági életben – még ingerültebbé tette a többségi nemzetet a kisebbségekkel szemben, és ez nem kis mértékben járult hozzá az erdélyi együttélési harc elmélyüléséhez.

Az erdélyi magyar művelődés anyagi szegényítése persze mégis-csak a kultúra szilárd alapjának rombolását jelentette. Ezt a rombolást tetőzte be a haladó jelszavakat hangoztató – lényegében sovíniszta – államosítás: egyszerre megszűnt nemcsak minden magyar intézmény és szervezet – az egyházakon kívül –, hanem még az azok alapításához való jog is. Az igazság az, hogy ami nem sikerült a vasgárdistáknak, azt elérték a kommunisták. Ezzel párhuzamosan, a sajtó mind erősebb ellenőrzésével, és a tanszabadság felszámolásával a szerzőt teljesen elválták a közönségtől, és ezzel az erdélyi magyarság lényegében kiszorult a kulturális életből is, a politikai és gazdasági háttérbeszorítás után.

Románia sohasem vette komolyan a kisebbségekre vonatkozó nemzetközi egyezményeket. Átfogó kisebbségi törvényt nem is alkotott soha. A kisebbségek

– elsősorban a magyarok – jogi sérelmei közismertek voltak az orosz megszállásig, az 1944. utáni helyzet azonban még tisztázásra szorul.

A liberális és nacionalista román kormányok alatt zaklatva bár, de működhettek a magyar egyházak, léteztek magyar iskolák, szabad volt a magyar nyelv használata – az akkor még magánéletnek számító – gazdasági életben. A kommunisták uralomra jutása azonban a még megmaradt kisebbségi jogokat is eltörölte, mégpedig a demokrácia, az egyenlőség és a szocializmus jelszavaira hivatkozva. A régi pártokkal együtt megszűnt a magyarok pártja is. A régi társadalmi szervezetekkel együtt szüntették meg a magyar szövetkezeteket is. Az iskolák államosítása pedig egyszerűen románosítás volt, mert a románoknak nem voltak felekezeti iskoláik. A gazdasági élet szocializálásával megszűnt a magyar nyelvhasználat a közelet egész vonalán, úgy, hogy már csak az iskolában és a családi életben beszélhetett anyanyelvén a magyarság. A mindezekért cserébe kapott közszolgálati helyek pedig, nemhogy a magyarság arányszámának, hanem még a magyarság munkásmozgalmi múltjának sem feleltek meg, még számukat tekintve sem. Emellett minden fontos, irányító hivatali helyre románok kerültek, a magyaroknak csak az irányító fontosság nélküli – de annál háládatlanabb – agitációs és állambiztonsági helyek maradtak. Soha ilyen nagy kereslete nem volt még a jellemetlen, gerinctelen, nemzetietlen magyaroknak, és más mindenféle és mindenre elszánt emberi söpredéknek. Ezek foglaltak el minden helyet az államnál, a pártban és szakszervezetekben, és mindenütt, ahol érdemes volt helyet foglalni. Ezzel egy időben pedig tervszerűen folyt mindazoknak a magyaroknak a félreállítása, akik egyáltalán képeseknek látszottak áttekinteni a helyzetet. Háborús bűnperek, földreform, államosítás, internálás, purifikálás és osztályharc, valamint a demokrácia és a szocializmus minden jelszava alkalmas volt egy-egy csoport felszámolására, vagy félreállítására. Aki nem halt meg, az börtönbe került, aki börtönbe került, annak megélhetési alapja veszett el. Történt pedig mindez a lelkiismereti szabadság földjén, egy kultúrát építő és hordozó kétfélmilliónyi magyarsággal.

Az együttélési harc a szocialista lehetőségekkel elérte teljes kifejlődését. Ahol ennyi mód van az egymás életébe való beavatkozásra, ott nagyon sokat árthatnak egymásnak az emberek. Ahol az egyik nagyanya pálinkafőzője címén eltávolítják az unokákat az iskolából, ott nem is fontos utánajárni, hogy tényleg szociáldemokrata volt-e a gyanúsított, anélkül sem kockáztatja senki a védelmét, mert az is gyanússá lesz, aki ezeket védelmezi. Ez az általános kelet-európai állapot Erdélyben – többek között – azt is eredményezte, hogy a kulákok listáján szereplők túlnyomó többsége magyar lett ott is, ahol különben több volt a román földműves. A vállalatvezető magyar ritkaság számba ment. Ugyanakkor a magyarok munkásmozgalmi múltjára hivatkozva a románok a magyarokat okolták az ún. demokrácia uralmáért. Ha valamelyik magyar hasonló módszerek alkalmazásával visszacsípett, úgy látták, hogy megvan a vélt bizonyítékuk erre, és nyugodt lelkiismerettel folytatták a harcot – persze szocialista eszközökkel – a magyarok ellen. Mégpedig minden magyar ellen személyesen minden román. És viszont.

Hiányos lenne a szocialista eszközökkel folyó nemzetiségi elnyomás eszközeinek felsorolása, ha a földreform, az osztályharc, a sovinizmus vádjá mellett nem említenénk meg az ún. kozmopolitizmust is. Ha valaki egyáltalán nem vádolható nacionalizmussal vagy sovinizmussal, mert hajlandó fenntartás nélkül közreműködni a magyar hagyományok felszámolásában, de ezt nem teszi elég meggyőzően a román térfoglalás érdekében, hanem valami áthidaló, nemzetközinek is mondható megoldást is javasol, az kozmopolita, az ellene való engesztelhetetlen küzdelem pedig kötelessége minden állampolgárnak, elsősorban pedig a magyar nemzetiségeknek.

Hogy az oktanon megaláztatásoknak ez a tömege kiengesztelhetetlenné tette a lepel alatti elkeseredett együttélési harcot, az természetes. Nem szolgálja a megértést az együtt élő nemzetiségek közötti kölcsönös lenézés és irigység sem. A magyarság a románokat tudatlannak, lustának, megbízhatatlannak, államukat a korrupció mintarendszerének tartja. A románok is igyekeznek mindenképpen kedvezőtlen színben látni és feltüntetni a magyarságot, barbárnak, gőgösnek és összeférhetetlennek állítva azt. Mindezek pedig azt eredményezik, hogy mindkét fél feljogosítva érzi magát arra, hogy ebben a mindenkori közötti életre-halálra folyó, és egyre terjedő harcban a lovagiasság és emberiség szabályait minél gyakrabban áthágja, vagy tudomást se vegyen róluk.

Mindezeknek összegezéséként kijelenthetjük, hogy Erdély jelenlegi helyzete elfogadhatatlan a magyarság számára, mert amellett, hogy méltánytalanul súlyos terheket ró az erdélyi magyarokra, az egész nemzet jövőjét kilátástalanra teszi.

B.

Vizsgáljuk az erdélyi kérdés megoldásának lehetséges módozatait, melyek útján meg lehet szüntetni a magyarsággal szembeni súlyos politikai és gazdasági méltánytalanságot, meg lehet oldani a nemzetiségi kérdést, és fel lehet számolni ezt a világбékét veszélyeztető békétlen tüzfészket.

Erdély jövőjét négy politikai keretben vizsgáljuk:

I. Erdély román uralom alatt maradásának egyetlen előnye az, hogy kényelmes elintézési forma, mert egyszerűen nem kell tenni semmit. Ha Magyarország nemzetközi tekintélye nagy, akkor az emberi jogok mellett még különleges nemzetiségi jogokat magában foglaló törvény kibocsátására szoríthatja Romániát, sőt gazdasági élete számára különleges nyersanyag-szerzési és piaclehetőségeket szerezhet Erdélyben. Ezeknek a jogoknak és jogosítványoknak az érvényesülésére azonban kevés a remény, addig is, amíg a következő politikai hangulat Ma-

gyarország tekintélyét megcsorbítaná, és egyszerűen hatályon kívül kerülne a nemzetiségi törvény is, a gazdasági szerződés is.

Európa is a föderalizálódás felé halad. Ha Magyarország és Románia a jelenlegi területi és népesedési állapotában lenne bármilyen államkapcsolat tagjává, annak első következménye az lenne, hogy az emberi jogokon kívül az erdélyi magyarság minden más jogának elismerését még csak nem is kérhetné. Lenne román közigazgatás, bíróság, hadsereg, államosítás, szocializmus; román törvényhozás (sic!) (=törvénykezés) döntene az esetleges magyar szervezetek, egyházak, iskolák, szövetkezetek és szakszervezetek, ősi könyvtárak és műemlékek kérdésében. Továbbá, egy föderáción belüli Magyarország nem is kívánhatna nagyobb részesedést Erdély nyersanyagaiból, mint más állam.

Ha Erdély román uralom alatt marad, akár föderációban, akár azon kívül, nem oldódik meg az alapkérdés: a nemzetiségek kevertisége. Így semmi remény nem maradna arra, hogy az együttélési harc akár csak vesztene is hevességéből. Mivel pedig a szabad határokon – vagy útlevelel, vagy a-nélkül – szabad lesz az emigráció – elvégre ez alapvető emberi jog –, az évszázados reménytelen küzdelembe belefáradt erdélyi magyarság kivándorol, vagy asszimilálódik. És nem Magyarországon fog letelepedni, mert onnan is nagyarányú kivándorlásra számíthatunk, hiszen Magyarország a trianoni keretek között nem alkalmas arra, hogy a magyarság otthonává legyen. Minél több kívánatos szabadságot biztosítunk tehát népünknek: szabad közlekedés, szabad kereskedelem, szabad munkavállalás, útlevelel- és vámkényszer megszüntetése, annál nagyobb tömegek győződnek meg majd arról, hogy jobb egy gazdag és békés idegen ország szabad polgára lenni, mint egy kilátástalanul szegény – és gyűlölködő szomszédok gyűrűjébe zárt – szülőhazáé.

Erdély román uralom alatt maradásával nem lehet jóvátenni a magyarsággal szemben elkövetett trianoni méltánytalanságot, azt pedig a magyarság életérdeke követeli. Erdély magyarsága egyszerűen nem akar román uralom alatt élni, és nincs olyan jogelv, vagy érdek, melyet méltányolni tudna, ha erre kényszerítik. Mert nincs is olyan méltányolható jogelv vagy érdek, mely idegen uralom alá kényszerítene ősei földjén kétféle millió embert.

Ha Erdély román uralom alatt marad, mindkét ország kormánya hiába tenne meg minden erőfeszítést a békés egymás mellett élésre. Az Erdélyben folyó együttélési harcnak minden indítéka megmaradván, az továbbra is lehetetlenné fog tenni minden békés megegyezést a két ország között, mindkét nemzet – és az egész emberiség – nagy kárára. Itt marad ez a békétlen tüzfészek, örök veszélyére a világbékének és örök beavatkozási indoknak a nagyhatalmak számára mindkét ország ügyeibe.

II. Erdély magyar uralom alá kerülésének szembeszökő előnye az, hogy teljes jóvátétele lenne a trianoni méltánytalanságnak. Erdély visszakerülne természetes földrajzi, gazdasági és történelmi keretébe. A magyar gazdasági élet bőséges

nyersanyagot és komoly piacot kapna. Erdély gazdasági lehetőségei becsületese és szakavatott emberek kezelésébe, európai állam igazgatása alá kerülnének. Gazdasági fellendülést hozna a Kárpát-medence számára. Az erdélyi magyarság elnyomatása megszűnne, a magyar kultúra gazdagodna Erdély történelmi hagyatékával és élő szellemi erejével, Magyarország és a magyar nemzet képes lenne a legmesszebbmenően biztosítani a románok nemzetiségi jogait. Folytathatnánk és részletezhetnénk Erdély Magyarországhoz csatolásának előnyeit, azonban ...

Azonban: Erdély megszerzése kimerítené – talán túl is terhelné - Magyarország nemzetközi politikai és erkölcsi tőkét. A nagyhatalmak adósuknak tekintenék a magyarságot, irigyei és versenytársai pedig ellenségüknek. A természetesen induló román irredenta mindenütt támogatást kapna, míg az újabb politikai fordulat úgy venné el tőlünk Erdélyt, ahogy nekünk adta az előző.

Mert nincs olyan román, aki Magyarországon akarna élni, és nincs olyan méltányolható elv vagy érdek, mely erre kényszeríthetné.

Magyarország szegény ország. A két vesztes háború következtében annyira lemaradtunk Európa mögött, hogy nagyon nagy feladatot jelent számunkra a lemaradás behozása. Ha mi erkölcsi, fizikai, gazdasági, szellemi és tőkeerőnket még a Magyarországnál is elmaradottabb, nagyobb területű és rosszabb terepviszonyokkal rendelkező Erdély gazdasági és közigazgatási berendezésére kell fordítsuk, az a gazdasági világvversenyből való kiesésünket jelentené. Nem lennénk képesek Magyarországot a magyarság otthonává építeni. Ideje lenne pedig már, hogy érdemes is legyen magyarnak lenni, ne csak áldozatot jelentsen örökké a magyarsághoz tartozás!

Vagy hagyjuk Erdélyt gyarmati állapotban? Nem lenne méltó a magyarsághoz, és nem is lehetne megtenni, hiszen Erdélyben a lakosság harmada magyar.

Ha pedig utat, vasutat, gyárat, középületet építünk, erdősítünk, bányát nyitunk, gyümölcsöst és szőlő telepítünk, telkesítünk, vizet szabályozunk és belterjesítünk Erdélyben, az még azért is nehézséget jelentene számunkra, mert Erdélyben egy magyarra két román esik, akikkel meg kell elégednünk, ha hajlandók egyáltalán elfogadni minden áldozatunkat. Akkor még majd indokolni is tudják részvétlenségüket, elvégre nem az ő országuk, ők nem építik, és nem tartják karban. Mi majd építünk, karbantartunk, tisztviselőket, tanítókat fizetünk, és csendőröket tartunk nekik. Kegyeiket fogjuk keresni, és nem kapjuk meg. A legjobb esetben olyan lesz a helyzet, mint Trianon előtt, és ugyanolyan eredményekre készülhetünk el, vagy még rosszabbakra.

Trianon előtt az erdélyi együttélési harc – éppen a méltányosságra törekvő magyar uralom miatt – nem volt éles. A román uralom ezt a harcot a végletekig elmergesítette, és nincs komoly kilátás arra, hogy egy elkövetkező magyar uralom számottevően enyhíteni tudna rajta. A nemzetiségeik kevertségéből következik az összeférhetetlenség, és ez a kevertség marad magyar uralom alatt is. Ha a magyarság – felhasználva a kedvezőbb politikai helyzetét – erősebb eszközökkel

folytatná a harcot, a nagyobb elkeseredés a románokat is fokozottabb ellenállásra készítetné. Mi Erdély megtartásáért fogunk, a románok Erdély megszerzéséért fognak harcolni. És harcolni fogunk, harcolni fognak minden eszközzel és minden erővel. És mivel a méltányosság abban az esetben inkább a románok, mintsem a magyarok oldalán fog állani, számítani kell arra, hogy a románok harca sikerebb lesz a mienknél, és mi elveszítjük Erdélyt másodszor is, hiába emeltük európai színvonalra teljes testi és lelki erőnk feláldozásával.

A világbéke nem nyerne semmit Erdély Magyarországhoz csatolásával. A békétlen tűzfészek itt maradna az emberiség veszélyeztetésére. A román és magyar barátságuk pedig még kevesebb lehetősége maradna, mivel a románoktól nem remélhetünk olyan nagyvonalúságot, hogy felejtkezzenek el az általuk óshazájuknak tartott területen élő négyemillió nemzettestvérükről. Nem méltó hozzánk, hogy azt tegyük mással, amit nem kívánunk, hogy más tegyen velünk!

III. Az önálló Erdély gondolata a trianoni korszak kezdetén született, a második világháború előtt és alatt elenyészett, de utána – jóval szélesebb körökben – újraéledt. Az erdélyi magyar értelmiség megbékélési vágyát tükrözi ez a kompromisszum. A románok – természetesen – szigorúan elzárkóznak előle a legutóbbi időkhöz. A magyarság nemzetközi tekintélyének növekedése következtében, 1956 őszétől a román értelmiség is mutat némi érdeklődést iránta.

A legismertebb elgondolások szerint az önálló Erdély területe az egész Erdélyt: a Magyarországtól Romániához csatolt területet foglalná magába. Tehát határai Magyarország és Jugoszlávia felől éppen olyan erőltetetten mesterségesek lennének, mint most a trianoni határok. Éppen úgy elvágnák a természetes gazdasági és kulturális utakat, mint a mostani. Románia felől ugyan a Kárpátok természetes határt képezne, de annak is mindkét oldalán – mint az összes elképzelt határainak is – azonos nemzetiségűek élnének összefüggő tömbben.

Az önálló Erdély lakosságának abszolút többsége román lenne, a román uralom tehát továbbra is megmaradna Erdélyben. Ehhez járulna még az a veszély, hogy Erdély országgyűlése bármikor kimondhatná a Romániához való csatlakozást. Ezt a románság természetes törekvései követelnék, a demokrácia elvei indokolnák a szintén természetes magyar tiltakozással és az esetleges nemzetközi kényszerrel szemben. Így a románok keveset kockáztatva, nyugodt biztonsággal léphetnének az önálló Erdélybe, de mégsem hajlandók elfogadni, mert az erdélyi románok éppen úgy Romániában vágnak élni, mint a magyarok Magyarországon.

Erdély magyarsága viszont sokat kockáztatna az önálló Erdély elfogadásával. A Peremvidék magyarsága – bár teljesen ésszerűtlenül határ választaná el a nagy magyar törzstől – még élvezné a földrajzi helyzete előnyeit, a tervezett határközlekedési szabadságot gazdaságilag is, kulturális téren is. A Szórványvidék magyarsága számára akkor sem maradna más út, csak az asszimiláció, vagy a kivándorlás. Így egyedül maradna Erdély legszegényebb vidékén a székelység. A

székelységnek kellene akkor Erdély védőpajzsául szolgálnia. Mert nincs olyan román Erdélyben, aki hajlandó lenne Románia ellen fegyvert fogni, mint ahogyan magyar sincs – székely a legkevésbé –, aki életét áldozná azért, hogy Erdély ne tartozzék Magyarországhoz. Ezt az államalakulatot tehát, mindkét nemzet átmeneti kényszermegoldásnak tekintene, mindent megtenne mindkettő saját nemzete erdélyi útjának egyengetésére.

Ha a nemzetiségek kevertsége megmarad, az együttélési harc is tovább folyik. Sőt – demokratikusabb és kisebb államról lévén szó – az államhatalom közelebb kerülve a nemzetiségekhez, még inkább felhasználható lenne a másik nemzetiséggel szemben. Erre a lehetőségre számítva, az önálló Erdély hívei lakosságcserevel homogén nemzetiségű vidékek létrehozását tervezik, melyek – svájci kantonok mintájára – biztosítanák az egymás mellettélést. A lakosságcsere olyan nagy áldozatot követel a néptől, hogy nagyon meg kell fontolni, kap-e annyit a szülőföldjéről elköltöztetett, mint amennyit feláldoz? Egy ilyen átmeneti, minden érdekelt számára kényszermegoldás, mint az önálló Erdély, nem ér meg ilyen áldozatot.

Gazdaságilag Erdély nagyon elmaradott. Óriási beruházásokat igényelne európaiasítása. Ennek legnagyobb hiánya a helyi tőke- és szakemberhiány. A lakosság teljes odaadására sem lehet számítani a biztonságérzés hiánya és az együttélési harc miatt. Ha pedig Erdély nem tudja majd a szükséges beruházásokat a saját erejéből elvégezni, menthetlenül a nagyhatalmak gyarmatává válik, kiket a nélkül is csábít az itteni gyarmatosításra a jelenlegi elmaradottság, az itt található nyersanyag és a kínálkozó piac. Ha ezeket megfontoljuk, nem számíthatunk gazdasági jólétre az önálló Erdélyben.

Magyarországnak továbbra sem állna rendelkezésére az annyira szükséges erdélyi nyersanyag és piac, mert ettől Erdély románjai még inkább elzárkóznának, mint a nagyhatalmak gyarmatosításától. Románia erdélyi gazdasági térhódításának pedig a magyarok igyekeznének útját állani, úgy, hogy végeredményében Erdély elveszne, úgy Magyarország, mint Románia számára gazdaságilag, néprajzilag is, politikailag is, anélkül, hogy Erdély népeinek haszna lenne belőle. Ezen pedig nem segítene sem a belső kantonrendszer, sem a külső föderáció.

Az általános művelődés minden valószínűség szerint nyerne az állami önállósággal, hiszen Erdélynek gazdag hagyományai, régi intézményei, és élő erdélyi kultúrája van. Azonban ezek a kulturális tényezők és javak nemzetiséghez vannak kötve, és Erdély nemzetei nem alkotnak kulturális közösséget, hanem a határon túli nemzeti kulturális közösségnek részei külön-külön. Nyilvánvaló tehát, hogy Erdélyben a kulturális törekvések a politikai önállóság elnyerése után is centrifugálisak maradnának, és akaratlanul is az együttélési harc élesítéséhez vezetnének.

A magyar kérdést nem oldaná meg az önálló Erdély, hiszen Magyarország a trianoni keretek között maradna, éppen olyan kilátástalan földrajzi, politikai és gazdasági helyzetben, mint addig, de kevesebb reménnyel a jövő iránt. Nem len-

ne alkalmas Magyarország arra, hogy a magyarság otthonául szolgáljon, ennek megteremtése pedig az egész magyarság nagy, közös célja, melyet nem adhatunk fel még akkor sem, ha a feladás a nemzet egy részének érdekeit szolgálná. Ha az önálló Erdély tényleg elfogadható lenne is az erdélyi magyarság számára, akkor is el kellene utasítania, mert elfogadása árulás lenne az összmagyarság életérdekeivel szemben.

Az önálló Erdély megteremtésével a világbéke kapna ugyan egy új tamponálmat, de ennek fennmaradását csak az állandó nemzetközi kényszer biztosíthatná. A békétlenség okai nem szűnnének meg, csak lokalizálnának. Nem valószínű, hogy nyerne annyit az emberiség az önálló Erdéllyel, mint amennyi áldozatba kerülne létrehozása és fenntartása.

IV. Erdély Magyarország és Románia közötti elosztásával jóvá lehet tenni a magyarsággal szemben elkövetett trianoni méltánytalanságot, anélkül, hogy a románokkal szemben méltánytalanokká lennének. Magyarország részesülne így az erdélyi nyersanyagból és piacból, Erdély hagyományai, élő magyar szellemi és népi erői nemcsak megmenekülnek, hanem meghatározóan gazdagítanák a magyarság erejét. Ez a megoldás nem merítené ki a magyarság nemzetközi erkölcsi tőkéjét, és ugyanakkor lehetőséget nyitna az erdélyi kérdés végleges megoldására, a nemzetiségi béke és a magyar-román jószomszédi viszony megteremtésére.

A Trianoni Szerződés óta mindkét érdekelt nemzetben ennek a megoldási formának volt a legtöbb híve. Ezt szándékozta megvalósítani a Bécsi Döntés is. Vannak tehát hagyományai a gondolatnak és vannak hasznosítható tapasztalatok ezen a téren. A bevált módszerek tágabb alkalmazásával és a Bécsi Döntés hibáinak elkerülésével minden bizonnyal sikerülni fog ezt a megoldásos formát általános megegyezésre megvalósítani.

Arra a kérdésre, hogy Erdélynek melyik része legyen Magyarorszáé és melyik Romániáé, mi nem válaszolhatunk, mert erről nem mi, hanem a nemzetközi hatalom fog határozni. Mi csak azoknak a szempontoknak a figyelembevételét követelhetjük, melyek elvi elfogadása nemzetünk létérdeke és szomszédunk számára sem méltánytalan.

A Bécsi Döntés közismert határvonalával sikerült Erdélyt egy magyar és egy román többségű részre osztani ugyan, de mindkét rész annyira meg volt terhelve nemzetiséggel, és mindkét fél részére annyira fájdalmasan szelte ketté Erdélyt csaknem valamennyi idegszálát, hogy nem hozta meg a kívánt nyugalmat. Nem is hozhatta, hiszen az erdélyi kérdés a nemzetiségek kevertségéből született és él, és amíg ez a kevertség fennáll, az együttélési harc is folyik; hiú remény tehát így békére és nyugalomra számítani.

A területi elosztást lakosságcsere kell, kövesse. Váljanak végre külön azok, akik együtt nem tudnak élni! Költözzék mindenki a maga hazájába békésen! Szűnjön meg már a gyűlölködő együttéléssel járó hallatlan erőpocskolás

mindkét oldalon, és a régi kor árnya felé merengés helyett építsük mindnyájan a messze jövő emberiségének földi otthonát. A mai nemzedék egy része fel kell áldozza szülőföldje iránti ragaszkodását, hogy gyermekei majd annál maradéktalanabban, annál kevesebb keserőséggel vegyítve szerethessék jövő szülőföldjüket a szép, gazdag és boldog, biztonságos otthon nyújtó hazában.

Erdély magyarsága kész erre az áldozatra. A Bécsi Döntés, de különösen 1945. után többszázezer ember cserélt lakhelyet Erdélyben, anélkül, hogy a cseréből bármi előnye származott volna, csak egyszerűen a körülmények kényszerítették. Ha a lakosságcsere a költöző jól megfontolt érdekeinek sérelme nélkül, tervszerűen és szervezetten történik, és békés, biztonságos otthon nyújt majd egy olyan Magyarországon, mely éppen az ő költözésével bővül, erősödik és gazdagodik az egész magyarság otthonává, mindenki vállalni fogja ezt az áldozatot. Mindenkit szíve mélyéig sértettek az idegen uralom méltánytalanságai, a gyűlölködő együttélés keserősége, a gyermekei jövőjének kilátástalansága, a bántó gazdasági és szellemi nyomorúság, úgy, hogy szülőföldjének újjal – talán szebbel és gazdagabban – való felcserélése nem tűnik majd áldozatnak, ha ennek árán az ősöktől közösen örökölt, megszentelt haza földön, 1956 őszének hőseivel élhet majd együtt.

A lakosságcsere elvi elfogadása lényegesen megkönnyíti a terület elosztását, mert így az új határ megvonásakor nem kell szigorúan ragaszkodni a jelenlegi néprajzi állapotokhoz, melyeknek szeszélyes kevertsége földrajzi, gazdasági, közlekedési, kulturális és történelmi szempontból már eleve torzszülötté csontáta Erdély mindkét felét. A lakosságcsere elvi elfogadása alapján meg lehet találni Erdély területén azt a vonalat, amelyen húzva, nem váгна gyógyíthatatlan sebet – sem a helyszínen, sem a szívekben – az új határ.

A Magyarországhoz méltányos nagyságú területet csatoló új határ legyen az összmagyarság jövő érdekeinek megfelelő. Legyen lehetőleg rövid, legalább nagy részén természetes határ, mely a Magyarországgal leginkább összefüggő – és főként a magyar gazdasági életnek fontos nyersanyagot, piacot, belterjesedést biztosító – területet csatolja Magyarországhoz. A cél az, hogy Magyarország alkalmassá legyen arra, hogy az egész magyarság otthonául szolgáljon.

Ha ezeket a célszerű és méltányos elveket szem előtt tartja majd a nemzetközi hatalom, nem lesz okunk panaszra, akár a Bécsi Döntés, akár a Maros, akár a Királyhágó vonalán, akár másfele húzódják is az új határ.

Kétségtelen, hogy Erdély elosztásával és lakosságcsereével végleg elvesz a magyarság számára a román uralom alatt maradó rész. Elvesz vele a magyar történelem, a magyar művelődés egy része. Elvesz egy sor város, nagyszámú műemlékkel, sok – mindnyájunknak kedves – hagyománnyal, nagy értékű magyar beruházással. Elvesznek majd biztosan olyan vidékek, melyek nélkül a magyar életet nem érezzük teljesnek. Ez lesz az áldozat, melyet hoznunk kell. Mert ezzel végleg megmenekül az elvesztéstől a magyar történelem és művelődés egy másik

része, egy másik sor város és más vidékek, melyek éppen olyan értékesek és kedvesek minden magyar számára, mint a végleg elvesztettek.

Kétségtelen az is, hogy a lakosságcsere nagy áldozatot jelent és sok keserőséget okoz majd Erdély egész magyarságának, főként a költözésre kényszerülőknél. Hogy ez az áldozat ne legyen fájdalmas, és meg is hozza a maga lehető leggazdagabb gyümölcsét, komolyan elő kell készíteni és a legmesszebbmenő tervszerűséggel, nagyon szervezeten kell végrehajtani. Ha mindent megteszünk azért, hogy a költözés kényelmes legyen, hogy az elhagyott ingatlan helyett mindenki legalább azonos értékűt kapjon – hogy hasonló vidéken és környezetben ugyanolyan lakás és munkahely várja a költözőt –, hogy anyagilag inkább nyerjen a cserével, nem fogja majd senki kényszernek érezni a költözést. Ha falvanként, járásonként, városonként, vármegyéenként, vidékeként, hagyományai és felekezete figyelembevételével történik a költöztetés, mely mögött az egész magyarság szerető támogatását és az egész emberiség jóindulatát érzi majd a hazatelepülő, nem lesz majd fájdalmas a szülőföld elhagyása. Ha pedig a lakosságcsere nagyszerű alkalmát felhasználjuk arra, hogy az új berendezkedéssel a magyarság jól megfontolt gazdasági, társadalmi és művelődési érdekei – a modern tudomány és technika lehetőségeinek kihasználásával – megvalósuljanak, a lakosságcsere meghozza majd a maga gazdag gyümölcsét úgy a erdélyi, mint az összmagyarság számára. Ha tekintetbe vesszük, hogy a lakosságcsere alkalmával ésszerűen irányíthatjuk a népsűrűséget, a földbirtok tulajdoni és művelési megosztását, tetszés szerint irányíthatjuk a társadalom jövő foglalkozási- és réteg-tagozódását, gazdasági és művelődési szempontból legalkalmasabb nagyságú településeket teremthetünk a legalkalmasabb helyeken, hogy nincs olyan modern építkezési, gazdasági, település- és közigazgatás-politikai elgondolás, melynek alkalmazásától a józan megfontolás határán belül tartózkodnunk kellene, hogy a csaknem mindenki közreműködését megkövetelő nagyfontosságú hatósági funkciók ellátásával népünk olyan politikai iskolázottságot szerez, melyről még álmodni is alig merünk, hogy az új és megrázó benyomások során kitett népünk megfontoltsága, szorgalma, jelleme, műveltsége, erkölcsi ereje nagymértékben fokozódhat – szemünk elé tárul az a mérhetetlenül sok előny, melyet a lakosságcserével nyerünk, a legnagyobb és legfontosabb eredmény: a nemzetiségi kérdés megoldása mellett.

Mert ezzel Erdély egész magyarsága megszabadul az idegen uralomtól, megmenekül a gyűlölködő és fojtogató együttéléstől és a vele járó szegénységtől, a románokba való beolvadástól, vagy a hazátlan kivándorlástól. Eltűnik majd vele a románokat és magyarokat széjjelválasztó ék, és lehetővé válik, hogy egymás mellett, békésen, egymás kölcsönös támogatásával vegyük ki részünket az egész emberiség sorsának irányításából.

A vitás terület méltányos és célszerű elosztása és a lakosságcsere útján megvalósulnak a magyarság évszázados vágyai: a nemzetiségi nyugalommal beálló belső és külső béke, biztonságos határok, kiegyensúlyozott gazdaság, nemzetközi

zi versenyképesség és öncélú nemzetközi politika a legmesszebbmenő belső politikai, társadalmi, gazdasági és művelődési reformok lehetőségét teremtik meg hazánkban. Végre egyedül mi leszünk urai és gazdái országunknak. Megszabadulunk mindazoktól a terhektől, melyek más nemzeteket nem terheltek és nem terhelnek. Nemzetünk nem lesz a világ gondhozója többé, mint Mátyás király óta mostanig, hanem minden tehetségével dolgozhat a maga és a világ összes népeinek boldogulásáért. Lesz egy országunk, melyben biztonsággal építhetünk, melyre mindig, minden magyar számíthat, bárhol éljen is a Földön: Magyarország a magyarok otthona lesz.

A vizsgált négy megoldási forma közül ez felel meg az összmagyarság érdekeinek, ez sérti a legkisebb mértékben szomszédaink érdekeit, ez adja a legnagyobb támaszt a világbéke ügyének, és végül ez oldja meg végérvényesen az erdélyi magyarság kérdéseit.

Erdély magyarsága elfogadja ezt a megoldást.

C.

Magyarország első feladata Erdély területéből a számára méltányos rész Magyarországhoz csatolása. Hogy a többi szomszédal való területrendezés megtörténhet-e, ezzel egyidőben, az az akkori nemzetközi helyzettől függ. Mindenestre, az erdélyi kérdés megoldása a legnagyobb jelentőségű, és ennek sikere után a többi már nem jelent majd nehézséget.

Az átcsatolást előkészítő diplomáciai és propaganda tevékenység során is az elsődleges cél a területrendezés kell, legyen. A lakosságcsere-tervet – lévén az nagy tömegszenvédélyek szítására alkalmas –, helyesebb először csak elvben érinteni, nehogy az egész megoldás sikerét kockáztassuk.

A terület-átcsatolás után kötendő a lakosságcseréről szóló egyezmény. Ennek az egyezménynek tartalmaznia kell a lakosságcsere elvi és jogi kérdéseinek megoldása mellett, a felmerülő összes gazdasági és pénzügyi, valamint politikai, társadalmi, vallási, kulturális és fizetési intézkedést a lakosságcserével kapcsolatosan. Tartalmaznia kell főbb vonásaiban a lakosságcsere technikai tervét, és intézkednie kell a szükséges nemzetközi biztonsági, ellenőrző, gazdasági és döntőbírói szervek felállításáról.

Az egyezmény megkötése után az egész Erdély területén – a már működő nemzetközi szervek jelenlétében és közreműködésével – népszámlálást kell tartani. A népszámlálás csak a nemzetiségre, ingó és ingatlan vagyonnra, lakás- és munkaigényre terjedne ki családonként, intézményenként, vállalatonként és közületenként. E népszámlálás adataira épülne a lakosságcsere kimerítő terve, melyet a lakosságcsere lebonyolítására életre hívandó, legalább miniszteri rangú szerv készítene el. Ez az Erdély magyar részén székelő hatóság nagyszámú szakember és még nagyobb számú – főként önkéntes – különféle más munkatárssal

kell, rendelkezék, hogy a reáharuló nagyon nehéz és nagyon terhes, de ugyanakkor nagyon magasztos feladatokat elvégezhesse.

Szükséges, hogy a lakosságcsere az egész magyarság nemzetmozgalmává legyen, és mint a világbéke ügyének fontos mozzanata, az egész emberiség támogatását élveznie kell. Minden magyarnak tudnia kell, hogy az erdélyi lakosságcsere egy erős és boldog Magyarország megteremtését szolgálja, és a Föld minden nemzetének tudnia kell azt, hogy egy erős és boldog Magyarország szükséges a nemzete békéje, biztonsága, az egész emberiség jövőjének boldogulása szempontjából.

Az erdélyi kérdés megoldása kétségkívül nagy és nehéz feladat, de nemzetünk jövőjét e nélkül nem biztosíthatjuk.

Az erdélyi magyarság vállalja az áldozatot, a nemzet többi tagja osztozik az áldozatvállalásban, Magyarország kormánya pedig, lehetővé kell, tegye ezt az áldozat-

vállalást, hogy hazánk tényleg a magyarok boldog otthonává legyen.

Kolozsvár, 1957. február 8.

Dobai István

Jobbágy Éva

újságíró, a Tiszta Víz Körök vezetője

TORMAY CÉCILE ÉLETÉT ÉS NOBEL-DÍJÁT ADTA HAZÁJÁÉRT, TRIANONÉRT

Vázlat a kb. 14200 karakternyi, azaz kb. 20 perces előadásról:

1. Életrajz – a kezdet

Regények, novellák – világsiker, irodalmi szalonok, kiadók kedvence Vöröskezes nővérek jelentkezik

2. A Bujdosó könyv

Magas szintű irodalom, kordokumentum, történelmi élelítés
Profécia (idézet)

Az életre-halálra szóló harc kezdete

3. A MANSZ: Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége

Óriási méretű, szervezetszerű, és hatású civilszerveződés
Harc Trianon ellen – külföldi utak, kapcsolatok (idézetek)

4. A Napkelet szerkesztője

Klebelsberg Kúnó kéri föl a folyóirat szerkesztésére
A magyar szellemi elit javát gyűjti maga köré

A folyóirat és a Nyugat

Cikkek, beszédek, kiáltványok a világ asszonyaihoz (idézetek)

5. Külföldi személyes kapcsolatok- diplomácia a Bujdosó könyv Amerikában, Rothermer lord

1935. – egyhangúlag megválasztják a Népszövetség Nemzetközi Szellemi Együttműködési Bizottsága élére

Sikerek a népszövetségi munkában

Páratlan diplomáciai készség (idézetek)

6. A kommunisták bosszúja

Halállisták élén, a zsaroló, a koncepció per,

Életművét eltagadják, nyomait eltüntették, csaknem sikerrel

Fantasztikus életművének értékelése, feladataink.

*„a „demokrácia” jelszavas maskarájában,
a hazug felszabadítás mozdulatát,
a meghamisított jog és igazság
iszonyú komédiáját játszották el”
(Tormay Cécile: Trianon)*

Tormay Cécile: e furcsa hangzású név 60 éve száműzöttként bolyong a magyar csillagok egén. Néha valamelyikünk távcsövébe kerül páratlan ragyogása, és fölkiáltunk. Ilyenkor mindig akadnak hazaárulók, akik mindent megtesznek, hogy ismét kiűzzék a látószögünkéből. Rágalmazással, csúsztatással, lekicsinyléssel, majd ismét a régi recept szerinti agyonhallgatással. Igaz, életében ennél különbekkel is próbálkoztak: fenyegetéssel, zsarolással, koncepcióssal. Szerintük Tormay fasiszta, antiszemita, leszbikus, keveset írt, és közepes szinten.

Mégis miért üldözik lankadatlan erővel 90 éve? – kerekedik a gyanú az emberben. Talán, mert sehogy sem tudják megbocsátani bátorságát, egyenes szókimondását, önfeláldozó hazaszeretetét és tehetségét? Vagy a tények zavarják őket?

Mert tény az, hogy Tormay Cécile az egyik legnagyobb írónk. Népszerűsége döbbenetes volt. Irodalmi Nobel-díjra terjesztették föl, bekerült a legjobb öt jelölt közé. Minden jel arra mutatott, hogy 1937-ben megosztva ő kapja meg a Nobel-díjat. Csakhogy Tormay 1937. áprilisában meghalt. Így a díjat Roger Martin du Gard kapta...

1. Életrajz – a kezdet

Tormay Cécile 1875-ben született Budapesten. Neves – köztük kuruc – ősök és hősök sarjaként, gényeiben hordozza az igazság iránti vágyat és a tehetséget. Kislánként négy (!) nyelven eredetiben olvassa a világirodalmat, de a legszebbnek Arany János nyelvét tartja. Évtizedekig járja nyitott szemmel és szívvel szülőhazája távoli vidékeit és Európát.

Remek novellákkal kezdi pályafutását, a francia és olasz irodalmi szalonok kedvence különös görög meséivel. Az athéni Művészettörténeti Múzeum igazgatója nem akarta elhinni, hogy Tormay sosem járt Görögországban...

1911-ben a nagy sikert az *Emberek a kövek között* című regénye hozza meg. 1914-ben elkészül *A régi ház* című regénye. Ezzel elnyeri az Akadémia Péczely-díját, és óriási hírnévre tesz szert. A régi ház kultúrtörténeti érték, miközben lebilincselő olvasmány, mint minden sor, amit leírt. Szerte Európában szinte a magyar megjelenéssel egyidőben adják ki műveit. A francia és német kiadók művei kizárólagos kiadási jogáért küzdenek egymással. *Anatole France* és más nagyságok páratlan karriert jósolnak neki.

Csakhogy közben kitört a világháború. És Tormay Cécile-t nem egyéni sikerének mámorára ragadja el, hanem a segíteni akarás vágya. Mint később mindig: előbb akart EMBER lenni, és csak utána ír. Vöröskeresztes nővérenek jelentkezik. S ahogy egyre tisztábban lát, fölveszi igazi keresztjét: a vörösök, majd a Trianon elleni harcot.

2. A Bujdosó könyv

A bujdosással, a Bujdosó könyvvel kezdődnek az igazi megpróbáltatások. Az 1918-as őszirózsás forradalom első percétől vezeti naplóját. Kész kaland követni, kik hol rejtegetik a napló oldalait. Különös papírok ezek: naplót soha senki így nem írt. Költeménynek ható prózában. Dokumentumfilmszerűen, sodró érzelmi töltéssel. Történeszket megszegyenítő éleslátással. A tragédia gyökeréig hatol:

„A likvidálás nem most kezdődött el. Évtizedek óta likvidálták a magyar urak Széchenyi ideáljait. Csakis így történhetett, hogy mikor megrendült alattuk a föld, kevesen gondoltak a mentésre és többen az ajtóra mely a szabadulásba visz. Széchenyi alkotása, a Nemzeti Kaszinó... táncterem és kártyaszoba lett. És az éveknek csak egy napja volt, amelyen róla emlékeztek. Ilyenkor valaki az urak közül egy kelyhet emelt és beszédet mondott, de Széchenyi hazaszeretetét és látnoki kínját nem itta ki a kehelyből senki se. A magyar főurak és főpapok idegen bevándorlónak adták bérbe a földjeiket, idegen bankárokkal kötöttek üzletet, idegen újságírókkal csináltak magyar politikát.”

Orwell a negyvenes években megírta a kommunista diktatúra természetrajzát. Tormay Cécile már 1918-ban megírta! Igaz, ő vállalta, hogy a saját bőrén megtapasztalhatta. Már november 2-án látja a lényegét:

„A tekintély és a hagyományok megdöntése a nemzetek pusztulásának előfeltétele. A radikális sajtó lázas sietséggel teremtette meg ezt a szörnyű előfeltételt. Gyanúsított, vádolt és bizalmatlanságot szított a tömegekben. Egyenlenséget hintett el magyar és magyar között. Kigúnyolta azt, ami nekünk ezer év óta szent volt. A látni tudók vad fájdalommal látták, hogy nem Amerika, nem Anglia, nem is Franciaország municiógyáraiban, hanem idegen pénzzel, itthon mindünk, a budapesti radikális sajtó nyomdájában, kis ólombetűkből öntik azt a golyót, amely minket halálosan eltalál.”

Nemcsak napló ez, vagy kordokumentum, hanem prófécia... Igen, Tormay Cécile prófétaként érzi előre a Trianon méretű összeomlást. Ez a magyarság drámája! Kész hozzá a forgatókönyv.

3. A MANSZ

Nem csupán lát és hall, nem csupán följegyez. Előre gondolkodik. A férfiak el-estek a csatamezőn vagy nyomorékként tengődnek. Az asszonyokon a sor, nekik kell megmenteni a hazát. Fölkéri, hogy vállalja el az asszonyok ellenállásának vezetését. És Tormay Cécile belátja, hogy nem tehet mást, az ő neve a zászló. Ez a szervezkedés Tormay egyik legnagyobb műve, s majd a Trianon elleni harc legfőbb eszköze! Egy gyönyörűen küzdelmes történet. A civilszerveződések min-
tapéldája születik meg.

A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége, röviden a MANSz nemsokára 500 vidéki fiókszervezet számlál, és több mint egymillió (!) tagot jegyez... Ki tudja, volt-e valaha hasonlóan óriási méretű és hatású civilszervezet a világon? Min-

Több anekdotának ható, de igaz történet maradt fenn arról, hogy az író nő milyen frappánsan védte meg hazája igazát: „...*egy magas rangú antant-diplomatával teázott, (aki) ...bizonyítgatni próbálta, hogy a trianoni béke helyénvaló volt... Tormay ... Az asztalon álló kannából teát öntött a bal tenyerébe, fölvelt egy kést s odanyújtotta a diplomatának.*

— *Próbálja meg ezt a tenyeremben levő teát késsel úgy elosztani, hogy négy részt vágjon le belőle.*

A diplomata azt felelte, hogy ez lehetetlen...

— *Látja – mondta neki Tormay – amíg Nagymagyarország folyói nem a szomszédos ... országok felé, hanem ide, a mi hazánk szívébe torkollanak, addig hiába szakítanak el maguk országrészeket a mi hazánk testéből. Amit a Természet egységes és összefüggő területnek alkotott meg, azt nem lehet békeszerződések papírra írt rendelkezéseivel szétszaggatni.*

1935-ben Tormay Cécile-t egyhangúlag választják a Népszövetség legmagasabb rangú bizottsága élére, a Nemzetközi Értelmi (Szellemi) Együttműködés Bizottsága vezetőjévé. Ekkor már súlyos szívbeteg, mégis elvállalja az áldozatokat kívánó megbízatást. Hiszen Trianon ügyében magas rangú diplomataként sokkal komolyabb eredményeket érhet el, mint különben! Elvállalja, holott tudja: élete álmának, az Ősi küldött című regényének befejezése forog veszélyben.

„*Amit addig senkinek sem sikerült elérnie, még megközelítenie sem, — Tormay Cécile... megegyezést hozott létre ... a cseh és... román delegátussal a magyar tudományos kiadványok ügyének jóindulatú tárgyalására. Foglalkozott a tanárok külföldi utaztatásának, a múzeumok kapcsolatának, a szerzői jognak, a műemlékeknek, a pedagógiai bibliográfiának, a tankönyvrevízióknak ügyével...*

Együtt működött Herriot-val, a sokszoros francia miniszterelnökkel, a képviselőház elnökével. Herriot... a bizottság egyik ülészaka alkalmával estebédet ..adott az író nő tiszteletére... Herriot e szavakkal fordult hozzá:

— *Mondja, Madame, mi az oka annak, hogy a háborúban legyőzött összes nemzetek... beletörődtek már a békeszerződésekbe, csak éppen maguk magyarok nem akarnak megnyugodni sorsukban?...*

— *Mondja, kérem, hol beszélnek Franciaországban legszebben franciául?*

— *A Touraine-ben – felelte Herriot.*

— *Tegyük fel, hogy a németek, ... elfoglalták volna a Touraine-t. S ott megbotolták volna a francia asszonyokat, azért, mert franciául mertek beszélni. Beleenyugodott volna ebbe bárki is a franciák közül?*

— *Nem! Soha! Senki! – tört ki Herriot-ból.*

— *Látja, pedig ezt cselekedték a románok abban a városkában, ahol a mi egyik legnagyobb költőnk, Arany János született, ott, ahol legszebben beszélnek magyarul. – Herriot egy percig maga elé bámult, tűnődve, aztán így szólt:*

— *Madame, ígérem magának, hogy a magyar ügyet e perctől fogva behatóbban fogom tanulmányozni... „*

Csak sejtethetjük, milyen sikereket ért volna el Tormay, ha pár évet él még, és tovább működhet a Népszövetségben.

6. A kommunisták bosszúja

Ám a kommunistáknak annyira útjában áll, hogy már 1919-ben halállistájuk élen szerepel. Fényképpel a kézben vadásznak rá, kis híján egy pribék kezébe kerül, amikor Balassagyarmatra szönik.

1920-ban pedig egy zsaroló a baloldali írók ultimátumát viszi hozzá: Azt követelik, hogy hozza vissza a *Bujdosókönyvet* a nyomdából, és hallgasson, különben eltíporják. Tormay egy pillanatig sem gondol meghátrálásra. Politikai koncepcióvá vádra alkalmatlan a helyzet, ellenségeinek megteszi egy aljas polgári per is. A sok éves pereskedést Tormay ugyan megnyeri, ám az egészsége megroppan. Tollal a kezében éri a halál, a tatárjárás idején játszódo regénye, az Ősi küldött befejezése előtt. Nehéz nem észre venni az áthallást a tatárjárás és Trianon között...

Ellenségei nem elégedtek meg a halálával. A Corvin-koszorús író neve, akit ország-világ méltán ünnepelet és gyászolt, a háború után töröltetett a kánoból és az utcanevékből. Síremlékét áthelyezték, szobrát összetörték, ma névtelenül nyugszik, ki tudja meddig...

Nem túlzás, ha azt mondjuk, Tormay Cécile zseni volt, aki életét, sőt életművét adta a Hazáért, a Trianon elleni harcban. Nagy valószínűséggel első irodalmi Nobel-díjasunk lett volna, ha nem ezt teszi.... Ugyanakkor nevét meghurcolták, és meghurcolják. Műveit, amelyek ma aktuálisabbak, mint valaha, kevesen ismerik. Pedig alig lehet őket letenni...

Legtöbbünkre tehát az a feladat vár, hogy olvassuk örökségét. Egyesekre pedig az, hogy kutassák és népszerűsítsék e csodálatos életművet. Köszönet azoknak, akik ezt már megtették! Aki magyar, annak Tormay Cécile könyveit a polcán, mondatait a szívében kell őriznie. Hiányzó új ismereteket, az igazság erejét, nyelvünk dallamát, gyógyírt és hitet adnak, hogy tovább tudjunk élni Trianon dacára is ...

Jobbágy Éva, született 1954-ben Dorogon. Újságíró. MÚOSZ- nívódíjat kap 1988-ban. 1989-90-ben az Ország-Világ munkatársa. Kritikus hangvételű cikkei jelennek meg a Tallózóban. 1990-1995-ig Németországban tanul. 2002-ben bekapcsolódik a civilszervezkedésbe, 2003-ban létrehozza, és sikeresen működteti a Tiszta Víz Polgári Körök Szövetségét. Ez a szervezet a 2004-es kettős állampolgársági szavazáshoz több ezer aláírást gyűjt az MVSZ-nek. Cikkei jelennek meg a Magyar Nemzetben, a Magyar Demokratában, a Képmás Családi Magazinban. 2006-tól a Magyar Katolikus Újságírók Szövetségének tagja. Jelenleg rendszeresen a Képmás Családi Magazinba ír, és Tormay Cécile életművét kutatja.